

KELATEN KEIKALLE

Kulttuurikohteiden esteettömyyskartoituksia Jyväskylässä

Anna-Maria Laitinen
Noora Uotila

Opinnäytetyö
Toukokuu 2011

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) LAITINEN, Anna-Maria UOTILA, Noora	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 9.5.2011
	Sivumäärä 59	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ( ) saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi KELATEN KEIKALLE, Kulttuurikohteiden esteettömyyskartoituksia Jyväskylässä		
Koulutusohjelma Sosiaali- ja terveystieteiden tiedekunta		
Työn ohjaaja KOSKIMIES, Helena		
Toimeksiantaja Aalto-sali ja Ilokivi		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä tietoa kahden jyväskyläläisen kulttuurikohteen fyysisestä esteettömyydestä. Aiheeseen keskityttiin käyttäjälähtöisesti. Keskeisenä kysymyksenä oli selvittää, kuinka valitut kohteet Jyväskylässä soveltuvat liikuntarajoitteiselle käyttäjälle.</p> <p>Työ pohjautuu yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa ohjaavaan lakiperustaan sekä julistuksiin vammaisten ihmisten oikeuksista. Näiden pääajatusten perusteella opinnäytetyössä syvennyttiin fyysiseen esteettömyyteen saavutettavuuden ja osallisuuden näkökulmasta. Olennainen osa-alue oli myös kulttuurinen saavutettavuus kartoitettavien kohteiden ollessa kulttuurikohteita.</p> <p>Ilokivi ja Aalto-sali valittiin kartoituskohteiksi yhteistyössä Jyväskylän vammaisneuvoston kanssa. Työ toimitetaan kartoitettuihin kohteisiin sekä Jyväskylän kaupungin Vammaisneuvostolle.</p> <p>Kartoitukset toteutettiin talvikauden 2010–2011 aikana. Menetelmänä käytettiin Invalidiliitto ry:n ESKEH-esteettömyyskartoitukseen menetelmää. Alvar Aallon suunnittelemat kulttuurikohteet mahdollistavat liikuntavammaisen ihmisen osallistumisen. Muutostarpeita todettiin vain vähän. Tarkemmat tulokset ja johtopäätökset esitellään opinnäytetyön kirjallisessa osiossa.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Vammaisuus, liikuntarajoitteisuus, saavutettavuus, kulttuurinen saavutettavuus, esteettömyys, esteettömyyskartointi		
Muut tiedot		

Author(s) LAITINEN, Anna-Maria UOTILA, Noora	Type of publication Bachelor's / Master's Thesis	Date 09052011
	Pages 59	Language
	Confidential ( ) Until	Permission for web publication (X)
Title ROLLING AND ROCKING, Surveys on the accessibility of cultural venues in Jyväskylä		
Degree Programme of Social Services		
Tutor(s) KOSKIMIES, Helena		
Assigned by Aalto Hall and Ilokivi		
Abstract <p>The target of the study was to collect information about the physical accessibility of two cultural venues in Jyväskylä. The theme was approached from the practical point of view. The focus was on finding out how the selected venues in Jyväskylä would suit to a physically disabled consumer.</p> <p>The study was based on the legislation directing equality and on the declarations on the rights of the disabled people. Based on these main themes, physical accessibility from the point of view of participation and attainability was examined. An essential area was also cultural accessibility as the venues surveyed were also cultural venues by nature.</p> <p>Ilokivi and Aalto Hall were chosen as survey objects in cooperation with the Jyväskylä Council for the Disabled People. The study will be delivered to the venues in question and the Jyväskylä Council for the Disabled People.</p> <p>The surveys were carried out during the winter term 2010-2011. The method used was the ESKEH accessibility survey method issued by the Finnish Association of People with Physical Disabilities. The cultural venues designed by Alvar Aalto enabled participation of a disabled person. There were only minor needs for change found. More detailed results and conclusions are presented in the written part of the study.</p>		
Keywords Disability, physical enability, accessability, cultural accessability		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 LIIKUNTAVAMMAISUUS JA SEN MÄÄRITELMÄ	5
2.1 Liikuntavammaisuutta aiheuttavat tekijät	5
2.2 Liikuntavammaisuuden määritelmiä	6
2.2.1 WHO:n vammaisuuden tulkintamallit	7
2.2.2 Vammaisuuden sosiaalinen tulkintamalli	8
3 ESTEETTÖMYYS VAHVISTAA VAMMAISTEN IHMISOIKEUKSIA	10
3.1 Sopimukset ja julistukset	10
3.2 Voimassa oleva lainsäädäntö	12
4 ESTEETTÖMYYS JA SAAVUTETTAVUUS	13
4.1 Esteettömyys	13
4.2 Design for All	14
4.3 Saavutettavuus	15
4.3.1 Osallisuus	15
4.3.2 Kulttuurinen saavutettavuus	16
5 ESKEH – ESTEETTÖMYYSKARTOITUSMENETELMÄ	17
5.1 ESKEH -projektin taustaa	17
5.2 Esteettömyyskartoitus	19
5.3 Esteettömyyskartoituksen eteneminen	20
5.4 Esteettömyyskartoituksen hyödyt	21
6 RAKENNUKSET SUOJELUKOHTEINA	21
6.1 Suojelukohteeksi tuleminen	21
6.2 Suojelua ohjaavat lait	22
7 ILOKIVEN ESTEETTÖMYYSKARTOITUS	23
7.1 Kohteen tiedot	23
7.2 Esteettömyyskartoitus	24
7.3 Mittaustulokset	24
7.3.1 Sisäänkäynti ja opasteet	24
7.3.2 Luiskat	25
7.3.3 Hissi	28
7.3.4 Tila	29
7.3.5 Esteetön wc-tila	29
7.4 Toimenpide-ehdotukset	32
8 AALTO-SALIN ESTEETTÖMYYSKARTOITUS	33
8.1 Kohteen tiedot	33
8.2 Esteettömyyskartoitus	34
8.3 Mittaustulokset	35
8.3.1 Sisäänkäynti ja opasteet	35
8.3.2 Hissi	36
8.3.3 Esteetön wc-tila	38
8.3.4 Luiskat	40
8.3.5 Tila	42
8.4 Toimenpide-ehdotukset	42

9 POHDINTA	44
LÄHTEET	48
LIITTEET	52
LIITE 1 Käyttäjäkyselyn lomakepohja	52
LIITE 2 Pohjapiirustus Ilokivi	58
LIITE 3 Pohjapiirustus Aaltosali	59

KUVIOT

KUVIO 1 WHO:n ICIDH-malli vuodelta 1980 (Somerkivi 2000, 37.).....	7
KUVIO 2 Ilokiven sisäänkäynti	25
KUVIO 3 Ilokiven luiska/käytävä.....	26
KUVIO 4 Ilokiven salin luiska	27
KUVIO 5 Ilokiven kolmas luiska	27
KUVIO 6 Ilokiven hissi.....	28
KUVIO 7 Ilokiven hissi sisältä.....	29
KUVIO 8 Ilokiven esteetön wc-tila	30
KUVIO 9 Ilokiven esteetön wc-tila 2	31
KUVIO 10 Aalto-salin pääsisäänkäynti.....	35
KUVIO 11 Opaste esteettömälle sisäänkäynnille	36
KUVIO 12 Aalto-salin esteetön sisäänkäynti	36
KUVIO 14 Aalto-salin hissien ohjauspaneeli.....	37
KUVIO 13 Aalto-salin hissi	37
KUVIO 15 Aalto-salin esteettömän wc-tilan merkintä	38
KUVIO 17 Aalto-salin esteetön wc-tila 2	39
KUVIO 16 Aalto-salin esteetön wc-tila	39
KUVIO 18 Aalto-salin kiinteä luiska	40
KUVIO 19 Aalto-saliin suunnitellun luiskan paikka.....	41

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Ilokiven sisäänkäynti.....	25
TAULUKKO 2 Ilokiven luiska/käytävä	26
TAULUKKO 3 Ilokiven esteetön wc-tila.....	31
TAULUKKO 4 Aalto-salin esteetön wc-tila	40
TAULUKKO 5 Aalto-salin kiinteä luiska	41

1 JOHDANTO

Mikä olisi mukavampaa, kuin päästä nauttimaan lempiartistinsa esiintymisestä paikallaan? Kulttuurin merkitys yksilölle on huomattava, sillä taidekokemukset ovat jo itsessään arvokkaita. Taide edistää ihmisen inhimillistä kasvua esimerkiksi tunteita jäsentämällä. Jokaisella ihmisellä on oikeus päästä osaksi kulttuurisia elämyksiä jo ihmisoikeuksienkin perusteella. Lisäksi kulttuuriperinnön vaaliminen kuuluu kestävään kehitykseen. (Pöyhönen 2010.)

Suomen lainsäädäntö turvaa perustuslailla kansalaisilleen yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun kaikissa toimissa. Vammaisilla henkilöillä lakiperustan takaamaa yhdenvertaisuutta toteutetaan erilaisten palvelujen ja tukimuotojen avulla. Maankäyttö- ja rakennuslaki velvoittaa suunnittelemaan rakennukset kaikille ihmisille sopiviksi käyttää. Rakennusten esteettömyys edistää yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja palvelujen saavutettavuutta.

Olemme itse kokeneet konserteissa sekä kulttuurikohteissa käymisen miellyttävänä vapaa-ajan viettotapana. Erityisesti tapahtumissa käydessämme heräsi ajatus siitä, kuinka liikuntarajoitteiset pääsevät nauttimaan esityksistä. Onko heillä mahdollisuus esteettömästi päästä kuulemaan ja katsomaan lempiartistiaan, missä hän sitten esiintyykään? Ahposen mukaan (2008) tilaisuuksiin lähteminen voi olla haasteellista fyysisten esteiden vuoksi. Lisäksi liikuntavammaisen ihmisen on oltava etukäteen tietoinen tulevan tilaisuuden esteettömyydestä.

Opinnäytetyömme aihevalinta pohjautuu sekä omiin mielenkiinnonkohteisiimme että ajankohtaisuuteen. Olemme tulevana vammaistyön ammattilaisina kiinnostuneita siitä, miten ihmisoikeudet toteutuvat. Uuden vammaispoliittisen ohjelman (2010–2015) mukaan kaikilla ihmisillä tulee olla mahdollisuus osallistua vapaa-ajan palveluihin tasapuolisesti. (Omaehtoisen elämän aalloilla 2010, 24.) Opinnäytetyön teon alkuvaiheessa teimme yhteistyötä Jyväskylän kaupungin Vammaisneuvoston kanssa.

Yhteistyön tuloksena saimme ohjeita kohteiden valitsemiseen sekä käyttäjät kartoituksiin.

Aloitimme idean työstämisen valitsemalla kaksi kiinnostavaa kartoituskohdetta Jyväskylässä, joissa järjestetään erilaisia konsertteja sekä tapahtumia. Saimme yhteistyökumppaneiksemme Ilokiven ja Aalto-salin. Ilokivi on Jyväskylän ylioppilaskunnan omistama monitoimitila Jyväskylässä Seminaarinmäellä, jossa pidettävät tapahtumat ovat suunnattu pääasiassa nuorille aikuisille. Jyväskylän Työväenyhdistyksen omistama Aalto-sali on vuokrattavissa erilaisiin tilaisuuksiin. Molemmat tilat on suunnitellut Alvar Aalto, jonka suunnittelemat rakennukset ovat kulttuurihistoriallisesti merkittäviä. Valitsemistamme kohteista Aalto-sali on Keski-Suomen lääninhallituksen suojelukohde ja Ilokivi on suojeltu asemakaavalla. Suojelukohteena oleminen vaikuttaa rakennukseen tehtäviin muutoksiin. (Andersson 2011.)

Opinnäytetyön tekemistä aloittaessamme asetimme itsellemme tavoitteiksi selvittää ihmisoikeuksien toteutumista esteettömyyden kannalta. Lisäksi tavoitteenamme oli lisätä tietoutta esteettömistä ratkaisuista kulttuurikohteissa Jyväskylässä. Tavoitteeseemme pyrimme kartoittamalla paikallisesti Jyväskylän kahden kulttuurikohteen esteettömyyttä.

Esteettömyyskartoitukset näissä paikoissa tapahtuivat käyttäjälähtöisesti, liikuntarajoitteisten asiakkaiden kanssa hyödyntäen samalla Invalidiliiton omaa ESKEH-kartoitusmenetelmää. Käyttäjinäimme toimivat Jyväskylän Vammaisneuvoston puheenjohtajan ehdotuksesta kaksi pyörätuolia liikkumiseensa apuvälineenä käyttävää mieshenkilöä. ESKEH-kartoitusmenetelmä on kaksivuotisen projektin tuloksena syntynyt esteettömyyden arviointimenetelmä, jossa tiivistyy useiden eri kartoitusmenetelmien parhaimmat puolet (Rakennetun ympäristön esteettömyys 2009). Esteettömyys on laaja käsite, joten otimme esteettömyyden opinnäytetyössämme huomioon pääasiallisesti ympäristön ja liikkumisen kannalta.

2 LIIKUNTAVAMMAISUUS JA SEN MÄÄRITELMÄ

Liikuntavamma voi olla synnynnäinen tai onnettomuuden tai sairauden seurausta. Kuka tahansa voi vammautua milloin tahansa, joko lyhytaikaisesti, pidempiaikaisesti tai pysyvästi. Liikuntarajoitteisten määrää onkin vaikea ilmaista tarkalleen lyhytaikaisten liikuntarajoitteiden takia. Vammaisuutta arvioidaan kuitenkin olevan noin kymmenellä ja vaikeavammaisuutta noin yhdellä prosentilla Suomen väestöstä. Näiden arvioiden pohjana on edelleen 1980-luvulla esitetyt luvut. (Haarni 2006, 14.)

Suomessa arvioidaan olevan noin 30 000 selkäydinvamman saanutta ja noin 4000-6000 polion sairastanutta. Nivelreumaa sairastaa noin 35 000 suomalaista. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen mukaan liikuntarajoitteisia, myös tilapäisesti liikuntarajoitteisia olisi 18–29-vuotiaista suomalaisista oman ilmoituksensa mukaan noin kaksi prosenttia, tätä vanhempien joukossa liikuntarajoitteisuutta esiintyy noin 20,9 %:lla. Ikääntyessä sairaudet, vammat ja siten myös liikuntarajoitteisuus lisääntyy ja näin ollen kyselyaineistosta käy ilmi, että yli 75-vuotiaiden vastaajien joukosta noin 65 % ilmoitti liikuntarajoitteisuudestaan. Rekisteritutkimuksen mukaan taas 20–64-vuotiaista invalidivähennyksiä saa 10,19 %. (Haarni 2006, 15.)

2.1 Liikuntavammaisuutta aiheuttavat tekijät

Vammaryhmistä yleisin on liikuntavammaisuus. Lyhytaikaista liikuntavammaisuutta voivat aiheuttaa esimerkiksi leikkausten jälkitilat. Pitkäaikaista tai pysyvää liikuntavammaisuutta aiheuttavat monet eri sairaudet. Tällaisia sairauksia ovat MMC, eli meningomyeloceli (selkäydinkohju), hydrokefalia, erilaiset lihassairaudet, aivovammat, aivoinfarkti, selkäydinvammat, dysmelia (synnynnäiset raajojen epämuodostumat) ja CP-vamma. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 253-278.) CP-vammaisuutta arvioidaan olevan Suomessa noin kahdella tuhannesta elävänä syntyneestä lapsesta. Pyörätuolia CP-vammaisista käyttää arvion mukaan noin 25 %. (Sillanpää 2003.) Li-

säksi liikuntavammaisuutta aiheuttavat tapaturmat, synnynnäiset kehityshäiriöt tai vanhenemisesta johtuvat seikat. Myös erilaiset kiputilat ja säryt voivat vaikeuttaa liikkumista. (Malm ym. 2004, 253-278.)

Johtuipa liikuntavamma mistä tahansa, se voi rajoittaa ja haastaa henkilön liikkumista ja toimintaa. Täysin itsenäinen liikkuminen voi olla mahdotonta. Liikkumiseen on tarjolla apuvälineitä, kuten kävelykeppi, kyynär- tai kainalosauva, rollaattori, sähkömopedi ja manuaalinen pyörätuoli tai sähköpyörätuoli (Salminen & Malmivaara 2008). Opinnäytetyömme esteettömyyskartoituksissa mukana olleilla käyttäjillä on liikkumisen apuvälineenään manuaalinen pyörätuoli.

2.2 Liikuntavammaisuuden määritelmiä

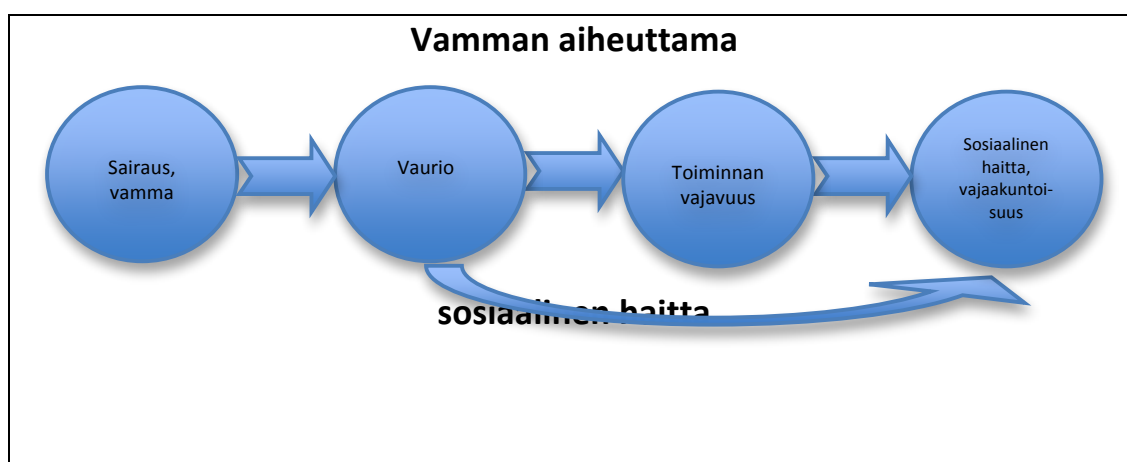
Liikuntavammaisuutta tulkitaan ja määritellään yleisten vammaistulkintojen mukaisesti ja vammaisuutta voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Perinteisesti vammaisuus on ajateltu hyväntekeväisyysmallin mukaisesti, jossa vammaiset nähdään kykenemättöminä itsenäiseen elämään. Vammaisuutta tulkitaan myös lääketieteellisen mallin mukaisesti, jossa vammaisuus nähdään toimintavajeina. Vammaisuutta tarkastellaan edellisten ohella myös sosiaalisen tulkintamallin mukaisesti, jossa vammaisuus on yhteiskunnan tuottamaa eriarvoisuutta. Näiden tulkintamallien lisäksi vammaisuutta voidaan tarkastella myös ihmisoikeusmallin mukaisesti, jossa kiinnitetään huomio vammaisten ihmisoikeuksiin, kuten YK:n julistukseen vammaisten ihmisten oikeuksista, ja seurataan niiden toteutumista. (Haarni 2006, 11.)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista määrittelee vammaisuuden toisessa pykälässään: "Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista." Laissa vammaisuus määritellään siis tuen tarpeen kautta. (L 3.4.1987/380.)

2.2.1 WHO:n vammaisuuden tulkintamallit

ICIDH-malli (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps) on WHO:n (World Health Organization, Maailman terveysjärjestö) vanha vammaisuuden tulkintamalli. Se julkaistiin vuonna 1980, ja sen tarkoituksena oli olla luokitusten perusta. Sitä on kuitenkin käytetty myös vammaisuuden teoreettisena mallina. (Somerkivi 2000, 36.)

ICIDH-mallissa nähdään vammaisuuden tuottavan vaurion, esimerkiksi liikuntavammaisuuden. Rajoitus tuottaa toiminnan vajavuuden, kuten esteitä liikkumiseen. Tästä seuraa varsinainen vammaisuus, kun vammainen kohtaa rakennetun yhteiskunnan vaatimukset vammattomien ehdoilla. Näin tulee sosiaalinen haitta, esimerkiksi vammaisen mahdollisuuksien väheneminen osallistua kulttuuritoimintoihin. (Somerkivi 2000, 37.)

KUVIO 1 WHO:n ICIDH-malli vuodelta 1980 (Somerkivi 2000, 37.)

ICIDH-malli perustuu lähinnä vammaisuuden lääketieteelliseen tulkintamalliin, jonka takia se onkin saanut paljon kritiikkiä osakseen. Vaikka tässä mallissa otetaankin huomioon yhteiskunnan aiheuttamat esteet ja ongelmat, niin niitä ei pyritä muuttamaan, vaan vammaisuus nähdään vain yksilön ominaisuutena. (Malm ym. 2004, 9-10; Haarni 2006, 11.)

ICF (International Classification of Functional Disability and Health 2001) on myös WHO:n julkaisema, uudenlainen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus (Malm ym. 2004, 10). Se pohjautuu WHO:n aikaisempaan ICIDH-malliin ja kuvaa vammaisuutta entistä mallia moniulotteisemmin (Haarni 2006, 11). ICF-luokitus ei ole arviointimenetelmä, mutta se ohjaa ammattilaisia toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden arvioinnin tekemisessä. Kansainvälinen luokitus helpottaa toimintakykyyn liittyvän tiedon välittymistä organisaatioiden välillä. (ICF-luokitus 2010.)

Luokituksessa ihmisen toimintakyky ilmaistaan numerokoodilla, josta on pääteltävissä yksilön toimintakykyä haittaavat tai sitä edistävät tekijät. Numerokoodista voidaan myös nähdä mahdollisen ongelman laajuus, sekä mihin toimintakyvyn osa-alueeseen haittaava tekijä liittyy. Luokitus ei kuitenkaan ole ongelmakeskeinen, vaan huomioi yhtä lailla toimintakyvyn positiivisia puolia. (Malm ym. 2004, 11.)

ICF-malli ottaa huomioon yksilötekijät, kuten iän, sukupuolen, koulutuksen, sosiaalisen taustan, elämäkokemukset ja psyykkiset voimavarat. Huomio kiinnittyy näiden yksilötekijöiden rinnalla myös ympäristötekijöihin, kuten fyysiseen elinympäristöön ja palvelujärjestelmään. Näin ollen malli kuvaa yksilön toimintakyvyn koostuvan ihmisestä itsestään, hänen kehostaan, rakenteestaan ja fysiologisista toiminnoistaan. Se koostuu myös mielekkästä tekemisestä ja osallistumisesta sekä yhteiskunnasta, kulttuurista, elinympäristöstä ja näiden vaikutuksesta yksilön itsenäiseen selviytymiseen ja avun tarpeeseen. (Malm ym. 2004, 11.)

2.2.2 Vammaisuuden sosiaalinen tulkintamalli

Britannialaiset vammaisaktivistit kehittivät 1970-luvulla vammaisuuden sosiaalisen tulkintamallin vastareaktiona lääketieteellisille tulkintamalleille (ICIDH- ja ICF-malleille). Sosiaalisessa mallissa pyritään kiinnittämään huomio vammaisuuden biologisten tekijöiden sijaan sosiaalisiin seikkoihin (Haarni 2006, 11). Vammaisuuden

sosiaalisessa tulkintamallissa vammaisuus nähdään sosiaalisesti rakennettuna (Ladonlahti, Naukkarinen & Vehmas 1998, 104).

Ydinajatuksena tässä mallissa on siis se, että yhteiskunta aiheuttaa vammaisen sopeutumisen ongelmia. Tämän ongelman poistamiseksi ehdotetaan yhteiskunnan ja ympäristön; sosiaalisten ja fyysisten epäkohtien muuttamista. Vammattomilla ihmisillä on vastuu rakentaa ympäristö niin, että se sopii kaikille, eikä vammauttaisi ketään (Ladonlahti ym. 1998, 120). Vammaisuuden syy ei ole yksilössä, vaan ympäristössä. Tämä tulkintamalli on lähtökohtana monille vammaispoliittisille ohjelmille. (Malm ym. 2004. 11–12; Somerkivi 2000, 40.)

Vaikka vammaisuuden syy sosiaalisen tulkinmallin mukaan onkin muualla kuin yksilössä, niin yksilö on silti se, joka kokee vammaisuuden vahvimmin. Rakennettu ympäristö voi olla aiheuttamassa vammaisten henkilöiden syrjäytymistä. Mahdollisuudet osallistua haluamiinsa harrastuksiin voivat olla vähäisemmät kuin valtaväestöllä (Ahponen 2008, 159).

Jos rakennettu ympäristö huomioi erilaiset asiakkaat ja pääsy esimerkiksi konserttisaleihin on mahdollisimman esteetön, on jonkun täytynyt tästä asiasta ottaa etukäteen selvää. Vammaisen henkilö ei voi vain lähteä uuteen paikkaan varmistumatta etukäteen esteettömästä pääsystä. Pyörätuolia käyttävällä on oltava varmuus sopivista reiteistä sekä esteettömän wc:n käyttömahdollisuudesta. (Ahponen 2008, 154.)

Vammaisen henkilö voi kokea fyysiset esteet myös psyykkisesti haasteellisina. Fyysinen este velvoittaa pyytämään apua. Avun odottaminen voi olla nöyryyttävää ja avun saatuaan on oltava aina kiitollisuuden velassa, vaikka samasta olisi oikeiden rakennusratkaisuiden jälkeen selvinnyt itsenäisesti. Rakentamalla kohteet esteettömiksi tuntee jokainen itsensä tervetulleeksi. (Ahponen 2008, 161.)

3 ESTEETTÖMYYS VAHVISTAA VAMMAISTEN IHMISOIKEUKSIA

3.1 Sopimukset ja julistukset

Suomi allekirjoitti 30.3.2007 yhdessä useiden muiden maiden kanssa YK:n yleiskokouksen hyväksymän yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (Convention on the Rights of Persons with Disabilities - CRPD). Sopimuksen tavoite on taata vammaisten henkilöiden yhdenvertainen kohtelu ja heille kuuluvat oikeudet, jotka ovat samat kuin muillekin ihmisille. Lisäksi sopimus korostaa, että vammaisia tulisi kohdella samoin kuin muitakin ja vahvistaa vammaisten mahdollisuuksia nauttia kaikista olemassa olevista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. Sopimuksen tavoitteena on myös valvoa ja taata edellä mainittujen asioiden toteutumista. (Vammaisten oikeudet 2007; Convention & Optional Protocol Signatories & Ratifications n.d.) YK:n yleissopimus vahvistaa vammaisille kuuluvat oikeudet laadukkaaseen elämään, liikkumisen vapauteen, työssäkäyntiin ja koulutukseen. Sopimus myös korostaa tarvetta julkisten tilojen ja liikkumisväylien esteettömyyteen. (Mäkelä 2008.)

Suomen vammaispoliittinen ohjelma, VAMPO, on julkaistu 26.8.2010. VAMPO perustuu YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista ja on tehty helpottamaan tämän yleissopimuksen ratifiointia Suomeen. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010.) VAMPO:n pohjalta on laadittu myös Jyväskylässä oma vammaispoliittinen ohjelmansa, Omaehtoisen elämän aalloilla. Se on muiden vammaispoliittisten ohjelmien rinnalla vahvistamassa jyväskyläläisten vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja omaehtoisen elämän toteutumista sekä edistämässä esteettömyyttä ja saavutettavuutta. (Omaehtoisen elämän aalloilla 2010, 4-5.)

Jyväskylän vammaispoliittisessa ohjelmassa on osio ”Elämää vapaa-ajalla”. Tämä käsittelee vammaisten oikeuksia osallistua esimerkiksi kulttuuritapahtumiin ja painottaa kulttuuripalvelujen hyvää saavutettavuutta ja esteettömyyttä. Jyväskylän VAMPO:ssa mainitaan myös YK:n yleissopimuksessa esille tuleva seikka: jokaisella on

oikeus tuottaa itse kulttuuria ja tehdä kulttuurista ja taiteesta itselleen ammatin. (Omaehtoisen elämän aalloilla 2010, 24.) Jyväskylän kaupungille Omaehtoisen elämän aalloilla antaa toimenpide-ehdotuksena ajatuksen vammaispassista. Tämä olisi passi, jolla vammaisen henkilön avustaja pääsisi maksutta vammaisen henkilön mukana maksullisiin kulttuuritapahtumiin avustamaan. (Omaehtoisen elämän aalloilla 2010, 25.) Tällainen passi edistäisi taloudellista esteettömyyttä.

Jyväskylän vammaispoliittisessa ohjelmassa ”Saavutettava asiointi” –osion toimenpide-ehdotuksissa on kerrottu Jyväskylä kaikille –esteettömyysportaalista. Portaalin tarkoituksena olisi jakaa tietoa esteettömistä kulkureiteistä, tiloista ja palveluista. (Omaehtoisen elämän aalloilla 2010, 32.) Jyväskylän kaupungin Vammaisneuvosto on aloittanut yhteistyön Jyväskylä kaikille –projektihankkeen tiimoilta Ajankoti Oy:n kanssa keväällä 2010. Sivusto on valmisteilla. (Jyväskylän Vammaisneuvosto 2010.)

Esteettömyystietouden lisäämiseen on ryhdytty viime aikoina kiinnittämään enemmän huomiota. Monet muutkin kaupungit ovat avanneet omia esteettömyyssivuja, joilta saa kätevästi tietoa kaupunkien esteettömistä kohteista. Myös maanlaajuisesti on olemassa Suomi kaikille –sivusto (Finland for All), jossa tarjotaan esteetöntä matkailutietoa Suomesta. Sivustolla on esiteltynä tähän mennessä (13.4.2011) 1526 kohdetta. (Suomi kaikille 2011.)

EU on julkaissut uuden vammaisstrategian vuosille 2010–2015, joka täyttää myös EU:n allekirjoittaman YK:n yleissopimuksen velvoitteita. Vammaisstrategian tavoitteina ovat esimerkiksi fyysisten esteiden ja syrjäytymisen uhkien vähentäminen sekä osallisuuden ja saavutettavuuden edistäminen. (Ajankohtaista 2010.)

Suunta on hyvä. Useat julistukset, ohjelmat ja strategiat takaavat sen, että lainsäädäntöä tullaan uudistamaan, jotta se vastaisi enemmän nykypäivän tarpeisiin. Näin osallisuus ja saavutettavuus olisivat vammaisille ihmisille mahdollisia kaikkialla.

3.2 Voimassa oleva lainsäädäntö

Esteettömyyttä ja osallisuutta korostetaan Suomen lainsäädännössä jo perustuslaista lähtien. Perustuslaissa luvussa kaksi on määritelty jokaisen Suomen kansalaisen perusoikeudet, joihin kuuluu esimerkiksi yhdenvertaisuus. Perustuslain kuudennessa pykälässä on tärkeä kohta, jossa sanotaan: ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.” (L 11.6.1999/731.)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista astui voimaan ensimmäisen kerran 3.4.1987. Lain ensimmäisessä pykälässä sanotaan: ”Tämän lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.” (L 3.4.1987/380.)

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on estää syrjintää ja edistää yhdenvertaisuutta. Tämän lain kuudennessa pykälässä säädetään syrjinnän kiellosta: ”Ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.” Tämä laki kieltää häirinnän, välillisen ja välittömän syrjinnän sekä niihin ohjeistamisen ja käskemisen. (L 20.1.2004/21.)

Maankäyttö- ja rakennuslain viidennessä pykälässä, jossa käsitellään alueiden käytön suunnittelun tavoitteita, on myös maininta vammaisten huomioonottamisesta. Viidennessä pykälässä sanotaan: ”Alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen edistää: 1) turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista.” (L 5.2.1999/132.) Tällä lailla on suuri merkitys esteettömän rakentamisen suunnittelun kannalta.

Maankäyttö- ja rakennusasetuksessa käsitellään tarkemmin esteetöntä rakentamista tasa-arvon kannalta. Tämän asetuksen 53. pykälässä esitetään: ”Hallinto- ja palvelurakennuksen sekä muussa rakennuksessa olevan sellaisen liike- ja palvelutilan, johon tasa-arvon näkökulmasta kaikilla on oltava mahdollisuus päästä, sekä näiden rakennuspaikan tulee soveltua myös niiden henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai muutoin toimia on rajoittunut.” (A 10.9.1999/895.)

4 ESTEETTÖMYYS JA SAAVUTETTAVUUS

4.1 Esteettömyys

Esteettömyys on yhdenvertaisuutta toimia osallisena yhteiskunnassa itsenäisesti. Esteettömyys jaetaan fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen sekä taloudelliseen ympäristön toteutumiseen siten, että kaikki ihmiset pystyvät omasta toimintakyvystään riippumatta toimimaan tasavertaisesti muiden kanssa. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 7.) Tarkoituksena ei ole muodostaa erillistä palvelujärjestelmää esteettömyyden toteutumiseksi, vaan mahdollistaa kaikille ihmisille palveluiden yhtäläinen saavutettavuus. Esteettömyys on osa saavutettavuutta, sillä hyvä saavutettavuus on myös esteettömyyttä. (Hirvonen, Koskimies & Pirrtimaa 2009.) Esteettömyys on kokonaisuutena laaja, ja se tarkoittaa jokaisen ihmisen yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua muun muassa opiskeluun, työntekoon, kulttuuriin ja harrastuksiin. Palveluiden saatavuus, tiedon ymmärrettävyys, välineiden käytettävyys sekä mahdollisuus osallistua itseään käsittelevään päätöksentekoon kuuluvat esteettömyyteen. (Esteettömyys 2006.)

Keskitymme opinnäytetyössämme fyysisen eli rakennetun ympäristön esteettömyyteen. Esteettömät ratkaisut tiloissa tekevät kaikkien ihmisten liikkumisesta ja toimimisesta helpompaa. Perinteinen näkökulma esteettömyyteen merkitsee sitä, että tilassa ei ole esteitä liikkumiselle. Lisäksi kuulemisen ja näkemisen esteettömyys ovat

tärkeä osa fyysistä esteettömyyttä. Tiloissa toimiminen vaikeutuu, mikäli ympäristössä on ongelmia. ”Ihmiset yksinkertaisesti ovat erilaisia -- kun ympäristö ei vastaa näihin kaikkiin tarpeisiin syntyy liikkumiselle ja toiminnalle esteitä.” (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 7.)

Jo 1980-luvulla huomattiin, että tilojen ja tuotteiden suunnittelu noudattelee valtaväestön tarpeita. Harmillisen usein valtaväestölle suunnatut tuotteet edustavat yhteisön ”normaalia” jäsentä, jolloin yksilön poikkeavia ominaisuuksia ei oteta huomioon. Valtaväestölle suunnitellut tilat voivat haastaa vammaisten ihmisten elämää eri tavoin. Siten vammaisten ihmisten osallistuminen jokapäiväiseen elämään vaikeutuu. (Handicap in a Social World 1981, 204–206.) Päätelmänä voidaan siis sanoa, että suunnitteluun vaikuttaviin asioihin kiinnitettiin jo tuolloin huomiota, ja tämä edesauttoi varmasti esimerkiksi Design for All -mallin muodostumista.

4.2 Design for All

Design for All on toimintatapa, jonka tavoitteena on ohjata suunnittelijoita ja päättäjiä asiakkaan tarpeet täyttäviin käyttäjäkeskeisiin ratkaisuihin nyt ja tulevaisuudessa (Kohti esteetöntä tietoyhteiskuntaa 2011). Käsite merkitsee suunnitteluun vaikuttavia keinoja, joilla edistetään tuotteiden, palveluiden ja ympäristöjen käytettävyyttä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä kaikille käyttäjille. Nämä työkalut auttavat arkkitehteja ja muotoilijoita heidän työssään (Design for All 2008.) Design for All mahdollistaa kaikkien ihmisten ympäristön moninaisten osien käytön ja ymmärryksen itsenäisesti riippumatta iästä, sukupuolesta, kyvyistä tai kulttuuritaustasta. Voidaankin siis sanoa, että Design for All on filosofia ja suunnittelutapa, jota toivotaan käytettäväksi yleismaailmallisesti esteettömyyden kehittämiseksi. (Jääskeläinen 2006, 3.)

Pääideana Design for All -toimintatavassa on niin kutsuttu valtavirta-ajattelu, jonka mukaan suunnittelussa on alusta alkaen toimittava siten, että mahdollisimman laajan käyttäjäryhmän tarpeet huomioitaisiin (Kohti esteetöntä tietoyhteiskuntaa 2011). Design for All takaa, että tulevat sukupolvet nauttivat vähintäänkin samassa laaju-

nessa mielekkästä ympäristöstä, joka on suunniteltu koko väestön tarpeet huomioiden ja samalla kestävästä kehitystä edistäen (Jääskeläinen 2006, 3). Design for All tukee erityisesti sosiaalisesti kestävästä kehitystä, ja edistää siten esteettömyyttä ja saavutettavuutta (Design for All 2006).

4.3 Saavutettavuus

Saavutettavuus on palvelun helppoa lähestymistä ja käytettävyyttä kaikille ihmisille, ja edistää siten yhdenvertaisuutta. ”Hyvä saavutettavuus on sitä kun palvelua käyttäessään ei edes huomaa käyttävänsä sitä.” Palvelua pitää voida käyttää, jotta se on saavutettava. (Saavutettavuus on osallisuutta 2005.) Saavutettavuus on laaja käsite, jossa huomioidaan rakennetun ympäristön esteettömyys, tiedon ja tiedotuksen saavutettavuus, saavutettavuus eri aistein sekä taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus (Mitä on saavutettavuus? 2008).

Saavutettavuus voidaan nähdä kolmena eri tasona, joita ovat esteettömyys, fyysinen saavutettavuus ja sisällöllinen saavutettavuus. Tässä esteettömyys tarkoittaa kykyä päästä käsiksi palveluihin. Fyysinen saavutettavuus on taitoa käyttää tarvittavaa teknologiaa. Sisällöllinen saavutettavuus merkitsee palvelun sisältöjen ymmärtämistä ja keinoa hyödyntää ymmärtämänsä. Saavutettavuus jaetaan fyysiseen, sosiaaliseen, mentaaliseen, organisatoriseen, taloudelliseen, virtuaaliseen, psyykkiseen, teknologiseen, asenteelliseen, tiedolliseen, kulttuuriseen, päätöksenteon ja eri aistein tapahtuvaan saavutettavuuteen. (Saavutettavuus on osallisuutta 2005.) Opinnäytetyössämme pääpaino on fyysisellä ja kulttuurisella saavutettavuudella. Taloudellista saavutettavuutta käsitellään työssämme esimerkiksi pääsymaksujen osalta.

4.3.1 Osallisuus

Saavutettavuus edistää osallisuuden toteutumista. Osallisuus tarkoittaa ihmisten yhtäläisiä mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan ja ympäristön kehittämiseen ja asioista päättämiseen. Osallisuus perustuu lainsäädäntöön. Osallistua voi monella eri

tavalla. Yhteiskunnallista osallistumista voi toteuttaa esimerkiksi äänestämällä, vaikuttamalla omaan kulutukseensa tai osallistumalla mielenosoituksiin. (Mikä osallisuus? n.d.)

Osallistuminen voidaan määritellä tavoitteeksi ja keinoksi. Osallistumisella on sekä itseisarvo että välinearvo. Osallistuminen välinearvona ymmärretään keinoina pyrkiä kohti tavoitetta. Itseisarvo osallistuminen on silloin, kun puhutaan kansalaislähtöisyydestä esimerkiksi demokraattisessa hallintotavassa. Osallistuminen mielletään keinoksi ehkäistä syrjäytymistä omaa itseään koskevassa päätöksenteossa. (Niiranen 2002.)

Osallisuus muodostuu oikeudesta saada tietoa itseään koskevista suunnitelmista ja päätöksistä sekä vaikuttaa näihin asioihin. Osallisuus on vuorovaikutusta, vastavuoroisuutta ja läsnäoloa. Osallisuuden avulla pyritään tunteeseen, että kuulutaan joukkoon. Osallisuus on siis mahdollisuutta vaikuttaa! (Mitä osallisuus on? 2011.)

4.3.2 Kulttuurinen saavutettavuus

Kulttuurikohde on saavutettava, kun erilaisia käyttäjäryhmiä palvellaan hyvin. Jokaisella ihmisellä on mahdollisuus osallistua toimintaan oman toimintakykynsä mukaan. Saavutettavuutta lisää esteetön tiedon hankkiminen, kuuleminen, näkeminen, liikkuminen ja vuorovaikutus. Onnistuneen tarjonnan pohjalla ovat suorat yhteydet erilaisiin yleisöihin, eri yleisöjä edustavat ohjausryhmät edustajina suunnittelussa, kehittyneet viestintä- ja vuorovaikutustaidot sekä eri kielivaihtoehdot ja yhteistyöhankkeiden järjestäminen. Toiminnan sisältöjen pitää heijastaa erilaisten yleisöjen kiinnostuksen kohteita, jotta kulttuurinen saavutettavuus toteutuu. (Kulttuurinen saavutettavuus 2008.)

”Kulttuuritarjonnan sisällöissä tulevat esille sosiaaliset ja kulttuuriset näkökohdat.” Monenlaisten ala- ja osakulttuurien edustajat, kasvavat etniset vähemmistöt ja erilaisten yhteiskuntaryhmien edustajat saattavat kaivata tarjontaa, joka olisi mielekästä. Kulttuuritarjonnan sisällöissä on huomioitava vähemmistöt tarjoamalla monipuol-

lista ohjelmaa. Kulttuurialan työntekijöiden kannattaa ottaa eri vähemmistöjen edustajia mukaan toiminnan suunnitteluun. ”Palvelun tuottajien tulisi tiedostaa, kenen ja millaisen identiteetin kautta sisältöjä tehdään, ja kenen tulkinta esitetään kokoelmisissa, näyttelyissä ja tapahtumissa.” Tulkinat ja yhteiskunnalliset rakenteet ovat kulttuurin tuotteita. Herkkyyks erilaisille ihmiskokemuksille, havainnoille, ajatuksille ja arvoille on tarpeen. (Kulttuurinen saavutettavuus 2008.)

Taide kaikkine elämyksineen on jo itsessään yksilölle tärkeää. Taide helpottaa ihmisen kasvua esimerkiksi jäsentämällä tunteita sekä helpottamalla vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. Kulttuuri- ja taide-elämä parantavat viihtyvyyttä sekä yhteiskunnallista aktiivisuutta. Taide sitoo yksilön vahvemmin osaksi yhteiskuntaa, mutta samalla kulttuurin keinoin auttaa ymmärtämään paremmin muiden, vieraiden maiden ajattelutapoja. Taide-elämyksistä nauttimaan pääseminen kuuluu ihmisoikeuksiin. (Pöyhönen 2010.)

5 ESKEH – ESTEETTÖMYYSKARTOITUSMENETELMÄ

5.1 ESKEH -projektin taustaa

Invalidiliiton ESKEH -projekti suoritettiin vuosina 2007-2009. ESKEH muodostuu sanoista esteettömyyden arviointimenetelmän ja kartoituslomakkeen kehittäminen. Projektin tarkoituksena oli kehittää rakennetun ympäristön esteettömyyden kartoittamiseksi yleisesti hyväksytty menetelmä, jonka tuloksia voidaan pitää luotettavina ja pätevinä. Tarve kehittää ja koota yksi yhtäläinen sekä objektiivinen menetelmä esteettömyyden kartoittamiseen havaittiin Invalidiliiton aikaisemmassa Esteettömyysprojektissa. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 3-9; ESKEH-projekti (Esteettömyyden arviointimenetelmän ja kartoituslomakkeen kehittäminen) 2010.)

Kaksivuotisen ESKEH-projektin aikana luotiin kattava ja monipuolinen kartoitusmenetelmä vastaamaan mahdollisimman monen käyttäjän tarpeita. Perinteisen fyysisen ja ympäristön esteettömyyden ohella menetelmän kartoituksessa paneudutaan aistienvaraiseen toimintaan. Lisäksi kartoituksessa huomioidaan tiloissa oleva toiminta sekä esteettömyys niin työskentelyn kuin asioinninkin näkökulmasta. (ESKEH-projekti (Esteettömyyden arviointimenetelmän ja kartoituslomakkeen kehittäminen) 2010.)

Projektin aikana paneuduttiin myös useisiin kymmeniin kotimaisiin ja ulkomaisiin esteettömyyskartoituslomakkeisiin. Prosessin tuloksena syntyi uusi kokoava kartoituslomake, jossa yhdistyvät kaikkien näiden aiempien lomakepohjien parhaimmat puolet. Projektin aikana kehitetyt uudet lomakkeet on suunnattu julkisten rakennusten sekä katu- ja viheralueiden kartoittamiseen. Lomakkeita voi hyödyntää erikseen tai yksittäin hyvin joustavasti erilaisissa rakennuksissa. (ESKEH-projekti (Esteettömyyden arviointimenetelmän ja kartoituslomakkeen kehittäminen) 2010.)

Lomakkeen lisäksi projektin aikana kehitettiin yhtäläiset kriteerit kartoituksiin sekä opas kartoitusten tekoon. Oppaassa on lisäksi suoritusohjeet mittauksiin, esimerkkiraportti sekä esiteltynä lakeja ja sanastoa. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 3-9 ; ESKEH-projekti (Esteettömyyden arviointimenetelmän ja kartoituslomakkeen kehittäminen) 2010.) Opas on tarkoitettu sekä kartoituksen suorittajalle että tilaajalle tiedonlähteeksi (ESKEH-projekti (Esteettömyyden arviointimenetelmän ja kartoituslomakkeen kehittäminen) 2010).

Valtakunnallinen ESKEH -projekti oli usean eri järjestön yhteistyöprojekti. Yhteistyökumppaneita olivat muun muassa Näkövammaisten keskusliitto ry, Kynnys ry, Rullaten ry, Kuulonhuoltoliitto ry, Suomen Reumaliitto ry ja Vanhustyön keskusliitto ry. Projektin rahoittivat RAY sekä Helsingin kaupunki. (Esteettömyyden arvioinnin ja kartoitusmenetelmän kehittäminen - ESKEH-projekti) Yhteistyö mahdollisti kattavan asiantuntemuksen, ja menetelmälle mahdollisimman laajan yleisen hyväksynnän (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 3).

Me käytimme ESKEH-esteettömyyskartoitusmenetelmää esteettömyyskartoituksia tehdessämme työhömmä soveltuvien osien siven, että hyödynsimme sisäänkäyntiin, käytävään, oveen, luiskaan, hissiin, tilaan, ravintola- ja kahvilatilaan ja esteettömään wc-tilaan liittyviä osioita. Lomakkeet olivat alun perin Excel-taulukkomuotoisia, mutta me kirjassimme itsellemme niistä kohteiden kannalta olennaiset tiedot erillisille papereille. Tarkat mittatulokset kohteista on esitetty taulukoissa sekä tekstissä. Lisäksi hyödynsimme ESKEH:n käyttäjäkyselylomaketta, joka esitetään liitteessä 1.

5.2 Esteettömyyskartoitus

Esteettömyyskartoitus on tässä tapauksessa menetelmä, jonka avulla saadaan tarkkaa mittatietoa kartoitettavana olevasta kohteesta. Ideana on verrata kerättyä tietoa olemassa oleviin kriteereihin, jotta saadaan selville toimenpiteitä vaativat ongelmat. Myöhemmin kohteita voidaan luokitella ja esittää tiedot yleisölle. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 9.)

Esteettömyyskartoitukseen kuuluu esteettömyyskierros ja käyttäjäarviointi. Esteettömyyskierrosmenetelmällä selvitetään asiakkaiden tarpeita sekä rakennetussa ympäristössä olevia haasteita. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 9.) Esteettömyyttä kartoitetaan esimerkiksi tilan eri kohteita mitaten, havainnoiden sekä ympäristön nykytilannetta arvioiden. Lisäselvitystarpeet esitetään raportissa, joka laaditaan esteettömyyskartoituksen perusteella. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 11.) Kierroksella esimerkiksi suunnittelijat, tilan käyttäjät ja jollakin tavalla liikkumisesteiset henkilöt käyvät läpi ennakkoon suunnitellun reitin ja lopuksi keskustelevat havaitsemistaan ongelmista. Kävelykierroksen avulla kerätään pohjatietoja esteettömyyskartoitukseen. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 9.)

Käyttäjäarvioinnissa erilaisilla liikkumis- ja toimimisesteiset henkilöt muodostavat ryhmän, joka arvioi rakennusta tai ympäristöä omasta näkökulmastaan. Käyttäjäarvioinnin avulla saadaan tärkeää kokemuksellista tietoa esteettömyydestä. Vaikuttamis-

työn kannalta käyttäjäarvioinnit ovat erityisen merkittäviä. Toisaalta käyttäjäarvioinnit voivat paikoin olla subjektiivisia ja painottua vain tiettyihin esteettömyyden osalualueisiin. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 9.)

5.3 Esteettömyyskartoituksen eteneminen

Esteettömyyskartoituksen laajuus määräytyy tilaajan toiveiden mukaisesti. Rakennuksen esteettömyyskartoitus aloitetaan tavallisimmin saapumisesta kohteeseen eli lähimmältä julkisen liikenteen pysäkiltä tai pysäköintialueelta. Kartoituksen osaluueita ovat rakennuksen piha-alue sekä kulkureitit sisäänkäynneille ja tärkeimmät sisätilat. Kartoituksen avulla saadaan käsitys kohteen esteettömyydestä, parannusehdotukset sekä mahdolliset lisäselvitystarpeet. Esteettömyyskartoitus koostuu kartoituksen suunnittelusta, käyttäjäkyselystä, kartoituksesta, raportoinnista ja tuloksien esittämisestä tilaajalle. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 17.)

Yksinkertaistettuna kartoituksessa saadaan kohteesta mitattua tietoa, jota verrataan olemassa oleviin kriteereihin. Vertailussa ilmenevät ristiriidat esitetään, ja niiden korjaamiseksi ehdotetaan parannustoimenpiteitä. Kartoitus tulisi tehdä parityönä tiedonkeruun nopeuttamiseksi: toinen on kirjuri ja toinen mittaa. Kartoituksen lähtötiedot hankitaan tilaajalta toimeksiannon saamisen jälkeen. Tärkeä tietolähde on kartoitettavan kohteen pohjapiirustus, jota tulkitaan kohteessa ollessa esteettömyyden kannalta. Käyttäjäkyselyn tarkoituksena on hankkia tietoa käyttäjien havainnoista ja kokemuksista kohteen esteettömyydestä. Haastattelun aikana käyttäjän on mahdollista esittää tiloihin liittyviä toiveita. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 17.)

5.4 Esteettömyyskartoituksen hyödyt

Esteettömyyskartoituksesta on hyötyä aina, kun jokin organisaatio haluaa parantaa palvelujensa ja tilojensa käytettävyyttä. Kartoituksen avulla saadaan selville korjaustoimenpiteet. Parannustoimenpiteet kannattaa toteuttaa mahdollisuuksien mukaan, mutta mikäli niiden toteuttaminen on mahdotonta, kannattaa siirtyä väliaikaisratkaisuihin. Näidenkin ratkaisujen on täytettävä esteettömyyden vaatimat ehdot. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 11.)

Esteettömyyskartoitus helpottaa kunnan perustehtävän, asukkaiden hyvinvoinnin, toteuttamista käytännön ratkaisuisa. Esteettömyys ja sen toteuttaminen tuovat kunnalle säästöä asukkaiden omatoimisuuden parantuessa. Esteettömyyskartoituksen avulla toteutettu esteetön ympäristö pienentää onnettomuusriskiä, joten esteettömyys onkin osa turvallisuutta ja toimivuutta. Esteetön rakennus helpottaa henkilöstöhallintoa uutta henkilökuntaa rekrytoitaessa. Kokonaisuutena esteettömyys on merkki toimivasta yhteiskunnasta, jonka avulla muodostetaan toimivia elinympäristöjä ja palveluita. (Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus 2009, 11.)

6 RAKENNUKSET SUOJELUKOHTEINA

6.1 Suojelukohteeksi tuleminen

Kartoituskohteemme ovat Alvar Aallon suunnittelemlia ja siten myös suojeltuja rakennuksia. Siksi haluamme lyhyesti käsitellä myös sitä, mitä suojelukohde tarkoittaa. Rakennus päätyy suojelukohteeksi monella eri tavalla. Suojelu nousee yleisimmin esille silloin, kun rakennusta uhkaa purkaminen. Paikallisesti, maakunnallisesti tai valtakunnallisesti tärkeitä kulttuurihistoriallisia ja rakennushistoriallisia rakennuksia esitetään tyypillisimmin suojelukohteiksi. Rakennuksen suojelua käsitellään kaavoi-

tuksen yhteydessä. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kaavojen tulee perustua riittäviin selvityksiin kulttuuriympäristöistä ja rakennusperinnöstä. Museovirasto tai maakuntamuseot asettavat suojelutavoitteet. (Andersson 2011.)

Suojelupäätöksissä ja kaavoituksissa kuullaan kohteen omistajaa. Rakennuksen omistaja on ensisijainen suojelun turvaaja. Rakennus ei voi päätyä suojelukohteeksi ilman suojelukohteen omistajan kuulemista. Rakennuksen omistaja on velvollinen turvaamaan sen säilymisen ja huolehtimaan kunnossapidosta. Tämä suojelutavoite on sekä suojelupäätöksissä että asemakaavasuojelulaissa. (Andersson 2011.)

6.2 Suojelua ohjaavat lait

Asemakaavalla rakennusta suojellaan tontillaan sekä ulkoapäin. Lääninhallituksen suojelupäätös muuttaa rakennuksen valtakunnallisesti arvokkaaksi suojelukohteeksi. Valtakunnallisesti arvokkaalle rakennukselle voidaan myöntää valtion suojeluavustuksia. (Andersson 2011.)

Rakennussuojalailla suojellaan kulttuurihistoriallisesti ja rakennushistoriallisesti merkittävät rakennukset. Rakennuksia suojellaan, jotta kansallinen kulttuuriperintö säilyisi. Rakennuksen suojelukohteeksi asettamisesta päättää elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Suojelumääräykset koskevat rakennuksen säilyttämistä suojelun vaatimassa kunnossa, rakennuksen käyttöä kulttuurihistoriaa vaarantamatta sekä kohteen entisöintiä ja muutostöiden tekemistä suojelun merkitystä muuttamatta. Suojelupäätöksissä voidaan myöntää vain vähäisiä poikkeavuuksia. (L 18.1.1985/60.)

7 ILOKIVEN ESTEETTÖMYYSKARTOITUS

7.1 Kohteen tiedot

Ylioppilastalo Ilokivi on Alvar Aallon suunnittelema rakennus vuodelta 1964. Ilokivi on suojeltu asemakaavalla vuonna 2002 (Andersson 2011). Ilokivi sijaitsee Seminaarimäen kampuksella osoitteessa Keskussairaalantie 2, ja se on Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan omistuksessa. Keskityimme kartoituksessamme talon alakerrassa olevaan Ilokiven monitoimitilaan.

Monitoimitilassa toimi keilahalli vuoteen 1995 saakka. Viimeisin remontti on tehty 1995, jolloin keilahalli purettiin. Samassa remontissa rakennettiin esteettömät wc-tilat ja luiskat. Ilokiveen ei ole tehty aikaisemmin esteettömyyskartoituksia ESKEH-menettelmällä. Niemisen kuppila on vuokrannut monitoimitilaa yritystoimintaa varten syyskuusta 2000 lähtien. (Nieminen 2010.)

Ilokiven monitoimitilassa tapahtumia järjestävät ainejärjestöt sekä Jyväskylän ylioppilaskunta. Monitoimitilassa asiakaspaikkoja on 275 ja pinta-ala on 275 m². Ilokiven monitoimitilassa esiintyy vuosittain jopa 150 eri yhtyettä. Henkilökunta palkataan monitoimitilan vuokraajan Heimo Niemisen kautta. Tapahtuman järjestäjät voivat periä tilaisuuksissa pääsymaksuja asiakkailta. Vaatesäilytys, ovimies-palvelut ja virvokkeiden anniskelu tapahtuvat Ilokiven monitoimitilan puolesta. Kohteen yritys rekrytoi tarvittaessa tapahtumiin töihin lisätyövoimaksi opiskelijoita. Henkilökunta auttaa liikuntarajoitteisia asiakkaita tarvittaessa esimerkiksi tarjoilemalla pöytiin. (Nieminen 2010.)

7.2 Esteettömyyskartoitus

Teimme esteettömyyskartoituksen 3.11.2010 Ilokiven monitoimitilaan ja ravintolaan pyörätuolia käyttävän mieshenkilön kanssa. Tarkentavat mittaukset suoritimme 2.3.2011. Haastattelimme tilan vuokraajaa, Heimo Niemistä, 2.11.2010 sekä 3.11.2010. Opinnäytetyössämme esitetään toimenpide-ehdotuksia havaitsemiemme puutteiden korjaamiseksi mittaustulosten jälkeen.

Suunnittelimme esteettömyyskartoituksen etukäteen parityönä. Pohjatietoina meillä olivat omat kokemukset salista, haastattelu sekä Ilokiven internet-sivut. Mietimme haastattelukysymykset ennakkoon. Sovimme käytännönjärjestelyistä sekä käyttäjän että Heimo Niemisen kanssa ennen kartoitusta. Kartoitus aloitettiin ulko-ovelta, johon käyttäjä saapui taksilla. Ilokiven monitoimitilassa oli kartoitushetkellä alkamassa Ibiza-henkinen disco. Havainnollistava Ilokiven pohjapiirustus liitteessä 2.

7.3 Mittaustulokset

7.3.1 Sisäänkäynti ja opasteet

Piha on helppokulkuinen sekä meidän että käyttäjän kokemuksen mukaan (Käyttäjät 1. 2011). Piha on tilava ja valaistu. Pysäköintipaikkoja löytyy runsaasti. Rakennuksen katolla on suuri valokyltti, jossa lukee ravintola. Kyltti helpottaa tilan löytämistä piha-alueen monien eri rakennusten joukosta. Kartoitusiltana kyltti ei ollut valaistu.

Ulko-oven edusta on katettu ja valaistu, joten se erottuu hyvin rakennuksen julkisivusta. Ulko-oven edustalla oleva jalkasäleikkö on 390 mm pitkä ja rakojen leveys on 20 mm. Jalkasäleikkö pysyy hyvin paikallaan ja on samassa tasossa sisäänkäyntitasanteen kanssa. Käyttäjät toivoi tasaisempaa ja tilavampaa ulko-oven edustaa liikumisen helpottamiseksi (Käyttäjät 1. 2011). Jalkasäleikön vieressä kulki luiska, jota ei ollut mahdollista käyttää, sillä sen päälle oli pysäköity polkupyöriä. Ulko-ovi on vaikeasti hahmotettavissa, sillä oven ympärillä on paljon erivärisiä ja kokoisia mainoksia

tapahtumista. Ovi on 850 mm leveä ja on käyttäjän mukaan melko haastava avata (Käyttäjä 1. 2011). Ovessa on pystykahva, joka on 440 mm pitkä ja 770 mm:n korkeudella maasta.

TAULUKKO 1 Ilokiven sisäänkäynti

Sisäänkäynti	Kohteen mitat	Mitat ESKEH:n mukaan
Jalkasäleikkö	390 mm	ei suositusta
- rakojen leveys	20 mm	≤ 50 mm
Oven leveys	850 mm	≥ 850 mm
Pystykahvan korkeus maasta	770 – 1210 mm	850 - 1000 mm

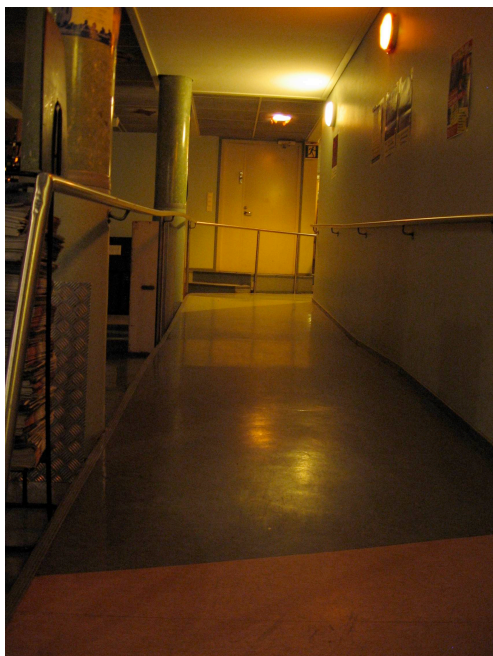

KUVIO 2 Ilokiven sisäänkäynti

7.3.2 Luiskat

Sisälle Ilokiven monitoimitilaan saavuttaessa on pieni tasanne, josta lähtee kiinteä luiska eteistilaan. Tämän luiskan osalta käytimme kartoituksessa luiskan ja käytävän kartoitusohjeita. Tasanne on riittävän suuri. Luiska ja välitasanteet ovat riittävän leveitä. Luiskassa on kaksi välitasannetta. Luiskan kaltevuus on suositusten mukainen. Luiskan pinta on märkänä liukas. Luiskan väritys on hahmotuksen kannalta haastava, sillä värit eivät noudata tasanteiden rajoja eivätkä luiskan reunoja. Käsijohteet ovat sopivalla korkeudella ja kummallakin puolella katkeamattomina koko luiskan

pituudelta. Tukikaide on 900 mm korkeudessa, muodoltaan pyöreä ja halkaisijaltaan 40 mm. Se on kiinnitetty alhaalta ja etäisyys seinästä on 45 mm. Kaide erottuu hyvin seinästä.

KUVIO 3 Ilokiven luiska/käytävä

TAULUKKO 2 Ilokiven luiska/käytävä

Luiska / käytävä	Kohteen mitat	Mitat ESKEH:n mukaan
Leveys	> 900 mm	≥ 900 mm
Tukikaiteen korkeus	900 mm	≥ 900 mm
- pyöreän Ø	40 mm	30 – 40 mm
- etäisyys seinästä	45 mm	≥ 45 mm
Välitasanne (leveys ja pituus)	molemmat > 1500 mm	≥ 1500 mm

Eteistilasta monitoimitilan salin puolelle siirryttäessä löytyy toinen kiinteä luiska, joka johtaa saliin. Tasanne, jolta luiska alkaa, on riittävän tilava. Luiska on tarpeeksi leveä. Luiskassa on yksi välitasanne, joka sekin on sopivan kokoinen. Luiska on muodoltaan kääntyvä. Se kääntyy välitasanteelta 180 astetta. Luiskan kaltevuus ylemmässä osassa on 5,6 % ja alemmassa osassa 7,3 %. Väriykseltään luiska on musta, kuten sivuva seinä ja käsijohteetkin. Käsijohteet ovat 870 mm korkeudessa. Kaide on 40 mm leveä ja muodoltaan pyöreä. Käsijohteet on kiinnitetty alhaalta ja niiden etäisyys seinästä on 55 mm. Luiskaa ei ole valaistu. Luiskan vieressä kulkee väriykseltään mustat por-

taat. Käyttäjä toivoi portaiden merkitsemistä fluoresoivilla huomionauhoilla (Käyttäjä 1. 2011).

KUVIO 4 Ilokiven salin luiska

Tilasta löytyy myös kolmas kiinteä luiska. Tämä luiska vie wc-tilojen ovien edestä lavalle. Luiska on ainoa kulkureitti lavalle sen sivuilta. Pinta on tumma ja luistamaton. Luiska on kaltevuudeltaan 6,9 %, eli ohjeiden mukainen.

KUVIO 5 Ilokiven kolmas luiska

7.3.3 Hissi

Hissille kuljetaan vaatenaulakoiden ohi käytävää pitkin ilman opastusta. Hissi ja kutsupainikkeet erottuvat seinästä. Hissi on malliltaan pystyhissi. Sen käyttöön tarvitaan työntekijä avuksi, koska hissi toimii ainoastaan avaimella. Hissin käyttö olisi esteetöntä, mikäli sitä voisi käyttää itsenäisesti.

KUVIO 6 Ilokiven hissi

Hissin ovet ovat itsestään avautuvat. Hissin ovissa on turvatunnistimet. Ovi on tarpeeksi leveä. Syvyydeltään hissi on vain 940 mm. Hississä ei ole äänimerkkiä. Hissipainikkeiden ohjauspaneeli on pystysuora. Painikkeiden numerot ovat koholla. Hissi päättyy halutussa kerroksessa samalle tasolle lattian kanssa. Hississä ei ole peiliä. Valaistus on häikäisemätön käyttäjämme kokemuksen mukaan.

KUVIO 7 Ilokiven hissi sisältä

7.3.4 Tila

Ilokiven monitoimitilan alakerran sali on suuri ja väriykseltään tumma. Saliin voidaan tilaisuuden niin vaatiessa asentaa nouseva katsomo. Kartoituksemme aikana katsomo oli koottuna tilan laidassa. Tilassa on siirreltäviä kalusteita: pyöreitä pystypöytiä, matalia pyöreitä pöytiä sekä istuimia. Matalat pöydät ovat korkeudeltaan 730 mm. Vapaata polvitilaa on 320 mm. Palvelutiski on helposti löydettävissä. Tiski on käyttäjällemme liian korkealla, 1140 millimetrin korkeudessa, mutta tiskin laidassa on kulkuväli, josta käyttäjä saa helposti palvelua. Henkilökunta on palvelualtis tarjoilemaan tarvittaessa pöytiin. Alakerran esiintymislavalle on esteetön kulkumahdollisuus.

7.3.5 Esteetön wc-tila

Salin yhteydessä on yksi esteetön wc-tila, joka on käytettävissä erillisestä pyynnöstä. Henkilökunta avaa lukittuna olevan oven tarvittaessa. Ovi on merkitty opasteella, mutta symboli ei ole ISA-tunnus¹. Opasteen kontrasti taustaan on melko heikko, ja

---

¹ ISA-tunnus (The International Symbol of Access) on standardoitu kansainvälinen saavutettavuussymboli, jota käytetään esteettömyyden tunnuksena (Symboleja viestintään 2011).

pimeässä merkkiä voi olla vaikea huomata. Saimme käyttäjältäkin palautetta siitä, että esteettömän wc-tilan opasteet voisivat olla paremmin näkyvissä (Käyttäjä 1. 2011). Oven edessä on runsaasti vapaata tilaa. Ovi on tarpeeksi leveä ja sen avaaminen onnistuu yhdellä kädellä.

KUVIO 8 Ilokiven esteetön wc-tila

Tilaa liikkumiselle on varattu tarpeeksi. Wc-tilassa on tukikaide 1010 mm korkeudella. Käsituet ovat ylös alas kääntyvät ja ne on kiinnitetty tukevasti lattiaan. Paperiteline on kiinnitetty käsitukeen. Wc-istuimen takana ja edessä olevaa tilaa on hieman liian vähän. Kummallakin sivulla on riittävästi tilaa vapaata tilaa.

Altaan korkeus on säädettävissä helposti vivun avulla. Altaan edessä ja alla on tarpeeksi tilaa. Saippuateline on 790 mm korkeudella ja käsipyyheteline on 1130 mm korkeudella. Roska-astia on poljettava. Peili on käyttäjällemme sopivalla korkeudella. Valaistus on häikäisemätön. Kontrasti lattian ja seinän välillä on hyvä. Lattia on materiaaliltaan luistamaton märkänäkin. Valokatkaisin on sopivalla kohdalla ovelta ja nurkasta mitattuna, samoin korkeus on sopiva lattiasta mitattuna. Tilasta löytyy yksi hälytysjärjestelmä, joka ei ole toiminnassa.

KUVIO 9 Ilokiven esteetön wc-tila 2

TAULUKKO 3 Ilokiven esteetön wc-tila

Esteetön wc	Kohteen mitat	Mitat ESKEH:n mukaan
Oven leveys	> 850 mm	≥ 850 mm
Vapaa tila istuimen edessä	1450 mm	≥ 1500 mm
- istuimen oikealla puol.	> 800 mm	≥ 800 mm
- istuimen vasemmalla puol.	> 800 mm	≥ 800 mm
- istuimen takana	270 mm	300 mm
Istuimen korkeus	465 mm	480 – 500 mm
Etäisyys istuimelta wc-paperiin	230 mm	≤ 300 mm
Käsitukien korkeus	800 mm	800 mm
- etäisyys toisistaan	720 mm	600 mm
- mitta istuimen etureunan ohi	370 mm	≥ 200 mm
Saippuatelineen korkeus	790 mm	900 mm
Käsi-paperin korkeus	1130 mm	900 mm
Peilin alareunan korkeus	790 mm	800-900 mm
Valokatkaisimen korkeus	950 mm	850 – 1100 mm

7.4 Toimenpide-ehdotukset

Esteettömyyskartoituksen perusteella listasimme muutamia toimenpide-ehdotuksia, jotka parantavat Ilokiven esteettömyyttä entisestään.

Toimenpide-ehdotukset ulko-oven osalta:

- oven edusta pidetään vapaana polkupyöristä ym. tavaroista
- oven ympäristöön rajataan alue julisteille ja mainoksille, jotta itse ovi hahmottuu paremmin

Toimenpide-ehdotukset luiskan/käytävän osalta:

- pinta muutetaan väritykseltään selkeämmin hahmotettavaksi
- pinta muutetaan materiaaliltaan märkänäkin luistamattomaksi

Toimenpide-ehdotukset esteettömään wc-tilaan:

- wc-oven merkintä selkeämmäksi ja kontrastiltaan paremmin hahmotettavaksi
- ovi pidetään avoimena, jolloin wc on käytettävissä vapaasti tapahtumien aikana
- käsituet 120 mm lähemmäksi toisiaan
- roska-astia vaihdetaan ei-poljettavaksi malliksi
- hälytysjärjestelmä toimivaksi ja toimintaan
- toinen hälytysjärjestelmä kulkemaan ympäri 200-300 mm:n korkeuteen lattiasta
- käsipaperiteline 230 mm alemmaksi
- vaatekoukkuja useammalle korkeudelle

Toimenpide-ehdotukset tilan luiskan osalta:

- luiskan vieressä sijaitseviin portaisiin lisätään huomionauhat turvallisuutta parantamaan
- luiskan laidoille kulkemaan värilliset huomionauhat

Toimenpide-ehdotukset hissien osalta:

- kulku hissille opastetuksi
- hissien käyttö mahdolliseksi ilman henkilökunnan apua tapahtumien aikana
- hissiin lisätään peili, jotta sähköpyörätuolilla peruuttaminen onnistuu

8 AALTO-SALIN ESTEETTÖMYYSKARTOITUS

8.1 Kohteen tiedot

Aalto-sali on Alvar Aallon suunnittelema, Jyväskylän Työväenyhdistyksen rakennuttama ja omistama Jyväskylän Työväentalon juhlasali. Juhlasali on rakennuksen toisessa kerroksessa. Sali käsittää itse juhlasalin, esiintymislavan, parven ja lämpiön. Työväentalo valmistui 1925 Väinönkadun ja Kauppakadun kulmaan Jyväskylän keskustaan osoitteeseen Väinönkatu 7. Rakennus suojeltiin asemakaavalla vuonna 1977. Jyväskylän kaupunginteatteri toimi tiloissa vuoteen 1982 asti. Työväentalosta on tullut voimaan rakennussuojalain mukainen Valtioneuvoston suojelupäätös vuonna 1986, joten se on Keski-Suomen lääninhallituksen suojelema. (Historia 2008; Andersson 2011.) Suojelupäätöksessä määritellään suojelluiksi rakennuksen ulkoasu ja osa sisätiloista. Rakennuksessa olevan salin ala-aulassa, kaksoisportaikossa, lämpiössä ja salissa sallitaan vain ennallistavia tai käytön vaatimia tilapäisiä muutoksia. (Andersson 2011.)

Työväentaloon tehtiin ensimmäisiä korjauksia jo 1960-luvulla, kun Aalto-salissa tassa olevat penkkirivit muutettiin nousevaksi, kiinteäksi teatterikatsomoksi. Tällöin Aalto-sali oli Jyväskylän Teatteri Oy:n käytössä. Seuraavan suuren remontin Jyväskylän Työväenyhdistys toteutti vuonna 1983, jolloin tilat palautettiin lähelle alkuperäistä ilmettä. Julkisivun korjaus suoritettiin 1997, jolloin ulkoseinät maalattiin. Viimeisin suuri remontti työväentalossa valmistui vuonna 2008, jolloin Aalto-sali korjattiin sisätiloiltaan perusteellisesti, ja tällöin toteutettiin samalla hissiyhteys salille. Remontin suunnittelussa mukana oli Jyväskylän Vammaisneuvosto sekä Museovirasto. (Historia 2008.) ESKEH-esteettömyyskartoitusmenetelmällä ei ole aikaisemmin tehty kartoituksia Aalto-saliin.

Jyväskylän Työväenyhdistys vuokraa Aalto-salia juhlapaikaksi esimerkiksi konsertteihin, häihin, syntymäpäiville, kokouksiin ja seminaareihin. Vuokraajina toimivat yksityiset henkilöt ja yritykset. Lisäksi Jyväskylän Työväenyhdistyksellä on omia tilaisuuksia Aalto-salissa. Jyväskylän Työväenyhdistys kertoo vuokraajalle käytännön järjestelyistä esteettömyyden osalta ennen tapahtumaa. Tilan vuokrannut asiakas huolehtii tapahtumaan tarvittavan henkilökunnan sekä esteettömän sisäänkäynnin käytön mahdollisuudesta. Salin pinta-ala on 230 m², lämpiön puolen pinta-ala on 115,50 m². Asiakaspaiikkoja on 540. Esteetön wc-tila ja eteinen ovat 20 m². (Ojala 2011.)

8.2 Esteettömyyskartoitus

Teimme esteettömyyskartoituksen Jyväskylän Työväenyhdistyksen Aalto-saliin 23.2.2011. Apunamme käytimme ESKEH-esteettömyyskartoitusmenetelmää käyttäjälähtöisesti. Lisäksi teimme tarkentavia mittauksia 23.3.2011. Kartoituksen yhteydessä haastattelimme Jyväskylän Työväenyhdistyksen toimitusjohtajaa Kimmo Ojalaa. Käyttäjinä kartoituksessa toimivat kaksi pyörätuolia liikkumiseen apuna käyttävää mieshenkilöä. Opinnäytetyössämme esitetään toimenpide-ehtouksia havaitsemiemme puutteiden korjaamiseksi mittaustulosten jälkeen.

Kartoitus suunniteltiin parityönä. Kartoituksen pohjatietoina käytimme Aalto-salin internet-sivuja ja salin pohjakuvaa, joka löytyy liitteestä 3. Olimme yhteydessä henkilökunnan edustajaan etukäteen, ja sovimme silloin kartoitusajankohdasta ja haastattelusta. Valmistelimme haastattelukysymykset ja olimme yhteydessä käyttäjiin samalla orientoiden heidät kohteeseen. Kartoitus alkoi kohteeseen saapumisella matkakeskuksesta käyttäjien kanssa. Kartoittaminen aloitettiin jo rakennuksen ulkopuolelta opasteiden huomioimisella ja ulko-oven edustan arvioimisella.

8.3 Mittaustulokset

8.3.1 Sisäänkäynti ja opasteet

Pääsisäänkäynti sijaitsee osoitteessa Väinönkatu 7. Esteetön sisäänkäynti on rakennuksen takana sisäpihalla osoitteessa Kauppakatu 30. Kulku hissilliselle ulko-ovelle tapahtuu Väinönkadun kautta. Opasteet esteettömälle sisäänkäynnille erottuvat heikosti kontrastin ollessa vähäinen. Käyttäjäkin toivoi selkeämpiä pääovelta opasteita esteettömälle sisäänkäynnille. Opasteet ja sisäpiha voisivat myös olla käyttäjän mukaan paremmin valaistuja. Sisäpihalla voisi olla myös hänen mukaansa muutama levähdyspaikka. (Käyttäjä 2. 2011.) Ulko-oven edusta on valaistu ja katettu. Oven edusta on tasainen. Oven leveys on 920 mm. Luiska oven kynnyksestä on 150 mm. Oven kahvan alareuna on 820 mm maasta. Kahvan korkeus on 270 mm.

KUVIO 10 Aalto-salin pääsisäänkäynti

KUVIO 11 Opaste esteettömälle sisäänkäynnille

KUVIO 12 Aalto-salin esteetön sisäänkäynti

Ulko-ovi on avattavissa itsenäisesti, mikäli se ei ole lukittu. Tapahtuman järjestäjän tulee huolehtia siitä, että takapihan ulko-ovi on avoinna ennen tilaisuuksien alkamista. Tuulikaappi on tarpeeksi tilava. Lattia on materiaaliltaan luistamaton ja kova.

8.3.2 Hissi

Rakennuksessa on yksi hissi. Kulku hissiin onnistuu itsenäisesti tuulikaapista. Hissi on tyypiltään pystyhissi ja hissien ovesa on ikkuna. Hissin ovi on itse avattava. Hissin ovesa oleva kahva on 785 mm lattiasta mitattuna ja muodoltaan pyöreä putki. Kahvan korkeus on 300 mm. Hississä on tukikaide kutsupainikkeiden alla 785 mm korkeudessa. Hissin ulkopuolella oleva kutsupainike on lattiasta mitattuna 990 mm korkeudella. Painiketta tulee painaa niin kauan, että hissi on saapunut haluttuun kerrok-

seen. Hissikori on 980 mm leveä ja 1475 mm syvä. Hissin ohjauspaneeli on vaakasuorassa. Ohjauspaneeli on 910 mm korkeudessa lattiasta mitattuna. Painikkeet ovat 70 mm korkeita ja 45 mm leveitä. Painikkeissa on kerrosnumerot ja hälytysmerkki kohokuviolla ja pistekirjoituksella. Hissi pysähtyy lattian kanssa samalle tasolle. Hississä ei ole peiliä. Valaistus on häikäisemätön.

KUVIO 13 Aalto-salin hissi

KUVIO 14 Aalto-salin hissien ohjauspaneeli

Hissistä saavutaan uudispuolelle, joka käsittää hissien, esteettömän wc:n ja aulatilaa. Uudispuoli liitettiin osaksi Aalto-salia remontissa vuonna 2008 niin, ettei uudispuoli kuulu suojelukohteeseen. Aulasta on esteetön kulku varsinaisen Aalto-salin puolelle Väinönkatu seitsemään.

8.3.3 Esteetön wc-tila

Esteettömiä wc-tiloja Aalto-salin yhteydessä on yksi. Esteetön wc on merkitty selkeästi, mutta ovesta puuttuu ISA-tunnus². Wc-tilaan on esteetön pääsy, ja se on käytävissä ilman erillistä pyyntöä. Oven avaaminen onnistuu yhdellä kädellä. Oven sisäpuolelta puuttuu vaakasuuntainen lankavedin, jonka tulisi olla 800 mm korkeudella lattiasta. Wc-tilasta löytyy yksi naulakko seinästä oven vierestä. Naulakko on 1390 mm korkeudessa lattiasta.

KUVIO 15 Aalto-salin esteettömän wc-tilan merkintä

Tilaa liikkumiselle on varattu tarpeeksi. Tilasta puuttuu tukikaiteet. Wc-istuimen käsituet on kiinnitetty wc-istuimeen. Tästä voi aiheutua putoamisvaara. Käsitukien etäisyys on riittämätön: 515 mm. Käsituessa oleva paperiteline on käyttäjän ulottuvissa. Wc-istuimen takana on riittävästi tilaa esimerkiksi avustamiselle. Wc-istuimelta on haastavaa yltää käsisuihkulle, joka sijaitsee takaviistossa istuimelta katsottuna.

---

² ISA-tunnus (The International Symbol of Access) on standardoitu kansainvälinen saavutettavuussymboli, jota käytetään esteettömyyden tunnuksena (Symboleja viestintään 2011).

KUVIO 16 Aalto-salin esteetön wc-tila

Altaan korkeus on säädettävissä, mutta käyttäjämme koki säätämisen hankalaksi. Altaan alla on riittävästi jalkatilaa. Saippuateline ja käsipaperi ovat ulottuvilla, mutta hieman liian korkealla. Roska-astia on avonainen ja käytettävissä yhdellä kädellä.

Valaistus on häikäisemätön. Tilassa ei ole valokatkaisijoita, sillä valot syttyvät liiketunnistimien avulla. Tilasta löytyy yksi hälytysjärjestelmä, joka sijaitsee wc-istuimen etupuolella. Hälytysjärjestelmän naruun ylettyy hyvin wc-istuimelta. Naru ei ole fluoresoitu. Tilassa ei ole toista hälytysjärjestelmää, jota olisi mahdollista käyttää lattialta käsin. Pintamateriaalien kontrasti on hyvä, ja lattia on luistamatonta materiaalia.

KUVIO 17 Aalto-salin esteetön wc-tila 2

TAULUKKO 4 Aalto-salin esteetön wc-tila

Esteetön wc	Kohteen mitat	Mitat ESKEH:n mukaan
Oven leveys	910 mm	≥ 850 mm
Vapaa tila istuimen edessä	1880 mm	≥ 1500 mm
- istuimen oikealla puol.	695 mm	≥ 800 mm
- istuimen vasemm. puol.	1225 mm	≥ 800 mm
- istuimen takana	430 mm	300 mm
Etäisyys istuimelta wc-paperiin	110 mm	≤ 300 mm
Käsitukien korkeus	700 mm	800 mm
- etäisyys toisistaan	515 mm	600 mm
- mitta istuimen etureunan ohi	50 mm	≥ 200 mm
Saippuatelineen korkeus	950 mm	900 mm
Käsipaperin korkeus	1120 mm	900 mm
Peilin alareunan korkeus	950 mm	800-900 mm

8.3.4 Luiskat

Uudispuolelta kuljettaessa varsinaisen Aalto-salin puolelle matkalta löytyy kaksi kynnystä, jotka ovat sopivan korkuisia. Tilassa on yksi kiinteä luiska. Salin puolella oleva luiska alkaa heti tasanteen jälkeen. Luiska on varustettu koko matkalta molemminpuolisilla käsijohteilla. Käsijohde on malliltaan pyöreä. Käsijohde on materiaaliltaan metallia. Luiska on materiaaliltaan luistamaton ja tasainen. Luiskan yhteydessä on helppokulkuiset portaat.

KUVIO 18 Aalto-salin kiinteä luiska

TAULUKKO 5 Aalto-salin kiinteä luiska

Kiinteä luiska	Kohteen mitat	Mitat ESKEH:n mukaan
Leveys	1050 mm	≥ 900 mm
Tukikaiteen korkeus	880 mm	≥ 900 mm
- pyöreän Ø	40 mm	30 – 40 mm
- etäisyys seinästä	ei seinää lähellä	≥ 45 mm
Välitasanteen pituus ja leveys	leveys 1685 mm pituus 1590 mm	≥ 1500 mm
Kaltevuus	8,14 %	≤ 8 %

Tilassa on lisäksi käytettävissä toinen siirrettävä kaksi-osainen metalliluiska salista lämpiön puolelle. Tämä on ainut kulkumahdollisuus salin puolelta lämpiöön käyttäjillemme. Metalliluiska on käytettävissä aina tarvittaessa. Luiskan käyttämiseen tarvitsee avustajan. Luiskan käyttäminen voi olla haastavaa sähköpyörätuolilla tai pyörätuolilla, jossa on nokkapyörä. Nokkapyörä voi epähuomiossa pudotaa luiskan osien väliin. Luiskan osan leveys on 390 mm ja kokonaisuudessaan luiskan leveys on säädettävissä siirtämällä luiskan osia kauemmaksi toisistaan. Oven leveys luiskaa ennen on 1350 mm. Luiskan kaltevuus on 24,5 %. Uudispuolelta saavuttaessa tasanteelle, josta kuljetaan saliin luiskan avulla, oli suunnitteilla lisäksi toinen kiinteä luiska kulkureitiksi lämpiöön. Luiskan rakentaminen oli mahdotonta, sillä remontin aikana portaiden alta paljastui betonipalkkeja, joita ei saanut poistaa rakenteellisista syistä (Ojala 2011).

KUVIO 19 Aalto-saliin suunnitellun luiskan paikka

8.3.5 Tila

Salin puoli on avara ja helppokulkuinen. Esteettömyyttä pystytään helposti parantamaan siirrettävien kalusteiden avulla. Esimerkiksi koulutustilaisuuksissa käytettävissä pöydissä on mahdollisuus säätää korkeutta. Esiintymislavalle kulku tapahtuu ainoastaan salin kautta portaita pitkin. Salin puolelta on kulku lämpiöön kolmia eri portaita pitkin.

Lämpioössä on tiski, joka on valaistu ja erottuu hyvin tilasta. Tiskin korkeus lattiasta on 920 mm, joten se on sopiva käyttäjälle. Lämpioössä on erikorkuisia pöytiä: pystypöytiä sekä tavallisia pyöreitä pöytiä, joiden korkeus lattiasta on 695 mm. Pöydät ovat siirrettäviä, ja niiden ympärille mahtuu käyttäjimmekin kokemuksen mukaan hyvin pyörätuolilla. Kalusteet ovat väriltään tummia, joten niiden hahmottaminen tilasta voi olla haasteellista.

8.4 Toimenpide-ehdotukset

Esteettömyyskartoituksen perusteella listasimme joitakin toimenpide-ehdotuksia, jotka parantavat tilojen esteettömyyttä entisestään.

Toimenpide-ehdotukset opasteiden osalta:

- pääsisäänkäynnin yhteyteen lisätään opastus esteettömästä kulkureitistä sisälle
- opasteet ISA-tunnuksella varustetuiksi
- kaikki opastekyltit valaistaan

Toimenpide-ehdotukset hissien osalta:

- hissien käyttöpainikkeet muutetaan sellaisiksi, että hissien siirtyminen kerroksesta toiseen ei edellytä kokoaikaista painikkeen painamista

- hissiin lisätään peili, jotta sähköpyörätuolilla peruuttaminen sujuu

Toimenpide-ehdotukset esteettömään wc-tilaan:

- peili 50 mm:ä alemmaksi
- saippuateline 50 mm:ä alemmaksi
- käsisuihku sijoitetaan etuviistoon wc-istuimesta katsottuna ja käyttäjän ulottuville
- käsituet wc-istuimen yhteydessä muutetaan tukevammiksi ja kiinnitys seinään tai lattiaan
- toinen hälytysjärjestelmä kulkemaan wc-tilan ympäri 200-300 mm:n korkeuteen lattiasta
- wc-tilan oven sisäpuolelle sijoitetaan vaakasuuntainen lankavedin 800 mm:n korkeuteen lattiasta
- wc-tilan seinälle lisätään tukikaide 900 mm:n korkeuteen
- vaatekoukkuja useammalle korkeudelle

Toimenpide-ehdotukset kiinteän luiskan osalta:

- luiskan kaltevuutta olisi hyvä loiventaa esimerkiksi luiskan pituutta lisäämällä, kuten alun perin oli suunniteltu (Ojala 2011.)
- luiskan laidoille kulkemaan värilliset huomionauhat
- toisen kiinteän luiskan lisäämistä kulkureitiksi lämpioon tulee vielä tarkastella

Toimenpide-ehdotukset lavan osalta:

- esteetön kulkumahdollisuus myös lavalle: esimerkiksi porrashissi tai luiska

9 POHDINTA

Liikuntarajoitteiset henkilöt joutuvat arjessaan suunnittelemaan liikkumistaan vammattomia ihmisiä tarkemmin, sillä kohteisiin pääsy ei ole aina itsestään selvää. Lain-säädännön ja julistusten perusteella kaikilla ihmisillä on oikeus samoihin palveluihin. Lakiperusta tukee liikuntarajoitteisten henkilöiden oikeutta päästä osallistumaan haluamiinsa kulttuuritapahtumiin. Kulttuurinen saavutettavuus on yksilön itsensä kannalta tärkeää, sillä taide monine muotoineen tukee ihmisyyttä (Pöyhönen 2010).

Jokainen ihminen saattaa mahdollisesti jossakin vaiheessa elämänkaartaan olla ainakin hetkellisesti liikuntarajoitteinen, joten esteettömyys on asiana meille kaikille merkittävä. Me tulevina sosiaalialan ammattilaisina halusimme perehtyä esteettömyyteen syvällisesti, jotta osaamme tulevissa töissämme edistää asian toteutumista. Haluamme tulevaisuudessa olla vaikuttamassa esteettömyyteen liittyviin asenteisiin, jotta esteettömyyden huomioimisen tärkeys rakennusten peruskorjausvaiheen suunnittelussa ymmärrettäisiin. Tietoutta esteettömyydestä ja esteettömistä kohteista tulisi lisätä, sillä oikea tieto ehkäisee ihmisten vääriä oletuksia asiasta. Olemme itse työtä tehdessämme oppineet kiinnittämään huomiota esteettömiin ratkaisuihin tiloissa. Myös oma ajattelutapamme esteettömyydestä on kehittynyt, sillä alussa esteettömyyteen liittyvät seikat tuntuivat vaikeilta hahmottaa. Työn tekemisen aikana uusi teoretieto ja käytännössä oppimamme asiat sulautuivat osaksi omaa nykyistä ajattelutapaamme.

Esteettömyyden arviointi on pitkä ja monivaiheinen prosessi. Arkkitehdit osallistuvat esteettömyyteen liittyviin asioihin rakennusten suunnittelu- ja peruskorjausvaiheessa, joten heidän osaamisellaan on suuri merkitys esteettömyyden toteuttamisessa. Vammaisjärjestöt ovat osaltaan valvomassa esteettömyyden toteutumista. Myös Jyväskylän kaupungin Vammaisneuvosto antaa esteettömyyslausuntoja erilaisille kohteille. Me osallistuimme esteettömyysprosessissa vaiheeseen, jossa arvioitiin esteettömien ratkaisujen toimivuutta kohteissamme.

Opinnäytetyöprosessimme kesti kokonaisuudessaan yli vuoden, mikä oli oman oppimismme kannalta keskeinen asia. Vuoden aikana ehdimme syventyä aiheen tietoperustaan monipuolisesti muun opiskelun ohella. Hankkimamme teoretiedon perusteella oli mielenkiintoista lähteä toteuttamaan kartoituksia käytännössä. Kokemattomuutemme kartoitusten tekemisessä hidasti prosessin etenemistä, mutta toimi samalla tärkeänä oppimiskokemuksena. Useiden eri henkilöiden aikataulujen yhteensovittaminen kartoitusten osalta osoittautui paikoin haasteelliseksi. Jyväskylän kaupungin Vammaisneuvoston kanssa aloitettu hyvä yhteistyö jäi prosessin edetessä vähäiseksi meistä riippumattomista syistä, joten jouduimmekin saattamaan opinnäytetyömme ilman heidän asiantuntijuuttaan. Pitkä opinnäytetyöprosessi opetti meitä hankkimaan tietoa useista eri lähteistä sekä tekemään yhteistyötä eri verkostoissa.

ESKEH-kartoitusmenetelmä osoittautui käyttökelpoiseksi menetelmäksi, jolla oli mielekästä kartoittaa kohteita kattavasti myös pienet yksityiskohdat huomioiden. Selkeät mittaus- ja kartoitusohjeet sekä esimerkkiraportti helpottivat työn tekemistä. Menetelmän käyttäjäkysely oli meille kartoittajina tärkeä, sillä sen avulla saimme käyttäjien kokemuksia työhömmme esille. ESKEH-kartoitusmenetelmän käyttö sujui meiltä onnistuneesti työparityöskentelynä toisen mitatessa sekä kuvatessa ja toisen kirjatessa tuloksia muistiin.

Mittaustulosten ohella käyttäjien antama suullinen palaute ja käyttäjäkyselylomakehaastattelut sekä kohteiden henkilökunnan edustajien haastattelut antoivat työhön arvokkaan lisän. Kohteisiin ei ollut tehty aikaisemmin vastaavia kartoituksia, joten opinnäytetyö lisää osaltaan esteettömyystietoutta. Kartoitusten perusteella saatu uusi tieto ja sen raportointi tukee tavoitteidemme toteutumista. Valtakunnallisella tasolla kartoituksia kulttuuripalvelujen esteettömyydestä ESKEH-menetelmällä löytyy niukasti.

Kartoitustemme tulosten perusteella voidaan sanoa, että liikuntarajoitteisen asiakkaan on mahdollista osallistua toimintaan kartoittamissamme kohteissa. Tiloissa ei ole merkittäviä liikkumista vaikeuttavia esteitä. Kohteet ovat hiljattain remontoituja, ja uskomme sen vaikuttaneen tilojen toimivuuteen. Esteettömyyttä kohteissa

voitaisiin entisestään kehittää pienin muutoksin. Esteettömän wc-tilan, sisäänkäynnin, luiskan ja hissien omatoiminen käyttömahdollisuus parantaisi yksilön itsenäistä osallistumismahdollisuutta kohteissa. Muutokset kohteissa olisi pääasiassa yksinkertaisia toteuttaa. Korjaustoimenpiteiden huomaamista helpotti ESKEH-esteettömyyskartoitusmenetelmä. Näillä pienillä muutoksilla edistettäisiin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista.

Kartoitustuloksemme ovat luotettavia, sillä ne perustuvat mitattuun tietoon. Mahdolliset epätarkkuudet tuloksissa voivat johtua virheellisistä mittaustuloksista. Moniaineisuus tukee raporttimme luotettavuutta. Haastatteluja raportoidessamme pyrimme tulkitsemaan vastaukset haastateltavan tarkoittamalla tavalla, jotta tiedon luotettavuus säilyisi. Epäselvät asiat tarkistimme uudelleen tiedon luotettavuuden parantamiseksi. Käyttäjäkyselylomake-haastatteluiden luotettavuuteen on saattanut vaikuttaa käyttäjiemme ennakkokäsitykset kartoitettavista kohteista. Selkeys ja asiasidonnaisuus tukevat raportointimme luotettavuutta.

Opinnäytetyön eettisyyteen kiinnitimme huomiota koko opinnäytetyön tekemisen ajan. Aihevalintamme noudattaa sosiaalialan ammattilaisen eettisiä ohjeita. Olemme selvittäneet aiheeseen liittyvien aiempien kartoitusten olemassaoloa koko prosessin ajan. Valitsemamme kartoituskohteet ovat työssä mukana omasta tahdostaan. Kohteiden edustajille on rehellisesti kerrottu työn tavoitteista, tarkoituksesta ja työn toteutustavoista. Kohteiden edustajien kanssa on tehty asianmukaiset tutkimusluvut. Käyttäjät ovat työssä mukana vapaaehtoisesti. Heidän anonymiteettinsä on turvattu. Olemme noudattaneet koko opinnäytetyöprosessin ajan rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta niin kartoitusten tekemisessä kuin raportoinnissakin.

Raportointivaiheessa mieliimme heräsi aiheestamme muutamia kehittämisideoita esimerkiksi opinnäytetyöaiheiksi. Kohteet olisi hyvä kartoittaa myös muut vamma-ryhmät huomioiden esteettömyyden osalta. Kartoitukset kannattaisi tehdä kulttuuritapahtumien aikana, jotta kohteiden esteettömyys tiedettäisiin käytännön tilanteissa. Tarkoituksenamme oli toteuttaa kartoitukset tapahtumien aikana, mutta käytännön syistä se ei ollut mahdollista. Kulttuurikohteiden esteettömyyttä olisi mielenkiin-

toista kartoittaa tarkemmin koko maan tasolla ESKEH-kartoitusmenetelmällä, jotta itsenäisesti liikkuvien liikuntarajoitteisten henkilöiden olisi mahdollista saada koottua yhtenäistä tietoa esimerkiksi Suomi kaikille -sivustolta eri kuntien kulttuurikohteiden esteettömyydestä. Näin laajan kartoitustyön tuloksena saataisiin yleistä ja vertailukelpoista tietoa koko maan tasolta.

Jyväskylässä tuotetaan paljon erilaisia kulttuuripalveluja, joten kulttuurikohteiden esteettömyyden selvittäminen on tärkeää tasa-arvoisuuden toteutumiseksi. Jyväskylän kaupungin Vammaisneuvosto on ollut tekemässä Jyväskylän vammaispoliittista ohjelmaa (2010–2015). Jyväskylän vammaispoliittisen ohjelman mukaan kaikilla ihmisillä tulee olla mahdollisuus osallistua vapaa-ajan palveluihin tasapuolisesti. Ohjelman toimenpide-ehdotuksissa esitetään valmisteilla oleva Jyväskylä kaikille – esteettömyysportaali, jonka tavoitteena on antaa tietoa esimerkiksi esteettömistä tiloista Jyväskylässä. (Omaehtoisen elämän aalloilla 2010, 24–32.) Jyväskylän kaupungin Vammaisneuvosto toimii yhteistyössä Ajankoti Oy:n kanssa sivustojen toteuttamiseksi (Jyväskylän Vammaisneuvosto 2010). Työ toimitetaan Jyväskylän kaupungin Vammaisneuvostolle sekä kartoitettujen kohteiden edustajille, jotta heidän on mahdollista hyödyntää saatuja tuloksia toimipaikoissaan. Koska opinnäytetyö on julkinen, hyötyvät liikuntarajoitteiset henkilöt sen tarjoamasta tiedosta.

Esteettömyyteen on kiinnitetty huomiota jo useiden vuosikymmenien ajan. Huomio erillisestä esteettömästä suunnittelusta on kulkenut kohti yhtenäistä Design for All -ajattelutapaa, joka parantaa koko väestön elinympäristöä kestävästä kehitystä edistämällä. Ajankohtaisuudellaan esteettömyys käsittää koko Suomen, sillä useissa eri kaupungeissa aiheeseen on paneuduttu esimerkiksi internet-sivustoja kehittämällä tiedon lisäämiseksi. Eri maita verrattaessa Suomi seuraa kaukana perässä esimerkiksi Yhdysvaltoja, joka on esteettömyydessä merkittävä edelläkävijä. Esimerkiksi maan suurimman kaupungin, New York Cityn, matkailusivustolla on kattava esteettömyysopas (Official Accessibility Guide), jossa esitellään muun muassa kulttuurikohteet kattavasti myös symbolein. Mielestämme tässä olisi suunta, jota kohti Suomenkin tulisi kulkea ESKEH-kartoitusmenetelmän avulla!

LÄHTEET

A 10.9.1999/895. Maankäyttö- ja rakennusasetus. Säädös valtion säädöstietopankki Finlexin sivustolla. Viitattu 1.3.2011. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

Ahponen, H. 2008. Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Ajankohtaista. 2010. EU:n uusi vammaisstrategia julkaistu. Vernerinet Kehitysvamma-alan verkkopalvelu-sivusto. Viitattu: 24.11.2010. <http://www.verneri.net>, yleiskielellä, ajankohtaista, 16.11.2010.

Andersson P. 2011. Amanuenssi, rakennustutkimus. Keski-Suomen museo. Sähköpostihaastattelu 24.3.2011.

Convention & Optional Protocol Signatories & Ratifications. Viitattu: 11.3.2011. <http://www.un.org/en>, Development, UN offices, Economic and Social Affairs (DESA), Social Development, Accessibility, Disability and the UN system, Convention.

Design for All. 2008. Viitattu 31.1.2011. <http://dfasuomi.stakes.fi>, DfA-tieto.

ESKEH-projekti (Esteettömyyden arviointimenetelmän ja kartoituslomakkeen kehittäminen) 2010. Viitattu 6.4.2011. <http://www.esteeton.fi/portal/fi/>, Esteettömyysprojektit, ESKEH-projekti (Esteettömyyden arviointimenetelmän ja kartoituslomakkeen kehittäminen).

Esteettömyys. 2006. Invalidiliitto Ry:n sivut. Viitattu: 1.6.2010. <http://www.esteeton.fi>, tieto-osio, esteettömyys.

Haarni, I. 2006. Keskeneräistä yhdenvertaisuutta, Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin raportteja 6/2006. Helsinki: Valopaino Oy.

Handicap in a Social World. 1981. Edited by A. Brechin, P. Liddiard & J. Swain. 3. p. Great Britain: The Open University.

Hirvonen M., Koskimies H. & Pirttimaa R. 2009. Erillisyydestä yhteisyyteen. Teoksessa Esteettömyydellä osallisuuteen Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Toim. M. Hirvonen. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 12-18. Jyväskylän ammattikorkeakoulu puheenvuoroja 2.

Historia. 2008. Jyväskylän Työväenyhdistys Ry, Aalto-salin –sivusto. Viitattu: 28.2.2011. <http://www.aaltosali.fi>.

ICF-luokitus. 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sivut. Viitattu: 19.10.2010. <http://www.sty.stakes.fi>, luokitukset, ICF-luokitus.

Jyväskylän Vammaisneuvosto, 2010. Kokous. Pöytäkirja. 6.4.2010. Jyväskylän kaupunki, Vammaisneuvosto.

Jääskeläinen M. 2006. DESIGN FOR ALL CONCEPT IN THE EU CONTEXT. Julkaisu DfA-sivustolla. Viitattu 29.3.2011. <http://dfasuomi.stakes.fi>, DfA-tieto, Yhteiskunta ja DfA, Julkaisuja/ keskusteluja/ linkejä.

Kohti esteetöntä tietoyhteiskuntaa. 2011. Toimenpideohjelma 2011-2015. Viitattu 1.2.2011. <http://www.lvm.fi>, Ajankohtaista.

Kulttuurinen saavutettavuus. 2008. Kulttuuria kaikille – sivusto. Viitattu: 1.11.2010. <http://www.kulttuuriakaikille.fi>, saavutettavuus, mitä on saavutettavuus?, kulttuurin saavutettavuus.

Käyttäjä 1. 2011. Käyttäjäkyselyhaastattelu 26.2.2011. Käyttäjäkyselylomake Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus –oppaassa.

Käyttäjä 2. 2011. Käyttäjäkyselyhaastattelu 25.2.2011. Käyttäjäkyselylomake Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus –oppaassa.

L 18.1.1985/60. Rakennussuojelulaki. Finlexin sivustolla. Viitattu: 28.3.2011. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

L 3.4.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Finlexin sivustolla. Viitattu: 19.10.2010. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

L 5.2.1999/132. Maankäyttö- ja rakennuslaki. Finlexin sivustolla. Viitattu: 28.2.2011. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Finlexin sivustolla. Viitattu: 10.12.2010. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

L 20.1.2004/21. Yhdenvertaisuuslaki. Finlexin sivustolla. Viitattu 28.2.2011. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

Ladonlahti, T., Naukkarinen, A., Vehmas, S. 1998. Poikkeava vai erityinen? Juva: WSOY.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin, vammaistyön perusteet. 1.p. Porvoo: WSOY.

Mikä osallisuus? n.d. Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi ry –sivusto. Viitattu 30.1.2011. <http://www.valtikka.fi/>, Opettajaosio, Mikä osallisuus?

Mitä on saavutettavuus? 2008. Kulttuuria kaikille – sivusto. Viitattu: 1.11.2010. <http://www.kulttuuriakikille.fi>, saavutettavuus.

Mitä osallisuus on? 2011. Sosiaalialan ammattilaisten sivusto. Viitattu 30.1.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/>, Lastensuojelun käsikirja, Lasten osallisuus, Mitä osallisuus on?

Mäkelä, N. 2008. YK:n yleissopimus vammaisten oikeuksista astuu voimaan. Suomen YK-liiton sivusto. Viitattu: 27.10.2010. <http://www.ykliitto.fi>, tiedottaa, uutisarkisto, 2008, 13.5.2008.

Nieminen, H. 2010. Yrittäjä. Ilokivi. Haastattelu 2.11. ja 3.11.2010.

Niiranen V. 2002. Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Teoksessa marginaalit ja sosiaalityö. Toim. K. Juhila, H. Forsberg & I. Roivainen. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 63-80.

Ojala, K. 2011. Toimitusjohtaja. Jyväskylän Työväenyhdistys Ry. Haastattelu 23.2.2011.

Omaehtoisen elämän aalloilla. 2010. Jyväskylän kaupungin Sosiaali- ja terveystaluiden sivut. Viitattu: 10.12.2010. <http://www.jkl.fi>, sosiaalipalvelut, palvelut vammaisille, vammaisneuvosto.

Pöyhönen M. 2010. Taiteen merkitys yksilölle ja yhteiskunnalle. Verkkomateriaali. Viitattu 15.3.2011. http://oppimateriaalit.jamk.fi/kmzp0401/2010/05/27/taiteen_merkitys/

Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. 2009. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle. Invalidiliitto ry. Kirjapaino Öhrling Oy.

Saavutettavuus on osallisuutta. 2005. Selko-e-projekti. Viitattu 27.1.2011. <http://www.selko-e.fi/>, Oppaat ja ohjeet.

Salminen, A-L. & Malmivaara, A. 2008. Impakti, Terveysthuollon menetelmien arviointiyksikön lehti. 11. 1. 4-6.

Sillanpää, M. 2003. CP-vammaisuus. Teoksessa Sairauksien ehkäisy. Toim. K. Kosken-
vuo. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 482-483.

Somerkivi, P. 2000. "Olen verkon silmässä kala": Vammaisuus, kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisen tuen verkostoissa. Kuopion yliopisto. Sosiaalityö- ja sosiaalisen tuen tutkimuskeskus. Helsinki: Valopaino.

Suomi kaikille. 2011. Esteetöntä matkailua –sivusto. Viitattu: 13.4.2011.
<http://www.suomikaikille.fi>.

Symboleja viestintään. 2011. Kulttuuria kaikille –sivusto. Viitattu 5.4.2011.
<http://kulttuuriakaikille.info/>, Saavutettavuus.

Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. 2010. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Vammaisten oikeudet. 2007. Amnestyn Suomen osaston, Ihmisoikeusliiton, Suomen YK-liiton ja Suomen Oneworld-portaaliyhdistyksen yhteisen hankkeen sivusto. Viitattu: 23.5.2010. <http://www.ihmisoikeudet.net>, suomessa, vammaiset.

LIITTEET

LIITE 1 Käyttäjäkyselyn lomakepohja

Käyttäjäkyselyn lomakepohja

Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää kartoitettavan kohteen työntekijöiden / asukkaiden / asiakkaiden / opiskelijoiden kokemuksia ympäristön esteettömyydestä. Kyselylomaketta voi vapaasti muokata kartoitettavaan kohteeseen sopivaksi. Kohteesta riippuen voidaan kysyä esim. kahvilasta, juhlasalista, auditoriosta ym. Muokatessasi lomaketta ota myös huomioon kenelle kysely on suunnattu (esim. halutaanko tietoa henkilökunnan kokemista esteistä vai kysytäänkö henkilökunnalta asiakkaiden esim. vanhusten kokemista esteistä). Henkilökunnan kysely voidaan tehdä myös ryhmähaastatteluna henkilökunnalle järjestetyssä yhteisessä tilaisuudessa.

1 Taustatiedot

Käytättekö jotain / käyttäkö asiakas/asiakkaat liikkumisen apuvälinettä ulkona (esim. pyörätuoli, rollaattori, kyynär- tai kainalosauvat) tai lastenvaunuja?

Käytättekö jotain / käyttäkö asiakas/asiakkaat liikkumisen apuvälinettä sisällä?

---

2 Havaitsemasi/kokemasi esteet ovat:

fyysiseen rakennettuun ympäristöön liittyviä (liikkuminen, toimiminen, ergonomia, näkeminen ja kuuleminen)

tiedonsaantiin liittyviä (internet sivujen selkeys, neuvonta, opasteet yms.)

kulttuurisia/sosiaalisia (kielikysymykset, palvelutapahtuma, syrjimättömyys)

3 Kuvaile esteet ja ongelmat mahdollisimman tarkasti (ja kerro ongelman sijainti):

---

4 Kerro esteen vaikutuksesta työskentelyyn / asumiseen / asioimiseen / opiskeluun:

---

5 Kerro mahdollinen muutosehdotuksesi esteen poistamiseksi:

Seuraavaksi kysytään tarkemmin mielipidettänne kohteen pihan, sisäänkäynnin ja sisätilojen esteettömyydestä (ympyröikää sopiva vastaus).

Mitä mieltä olette kohteen pihasta?

Onko piha hyvin hoidettu?	kyllä	ei
Hoidetaanko lumi ja hiekoitustyöt talvella asianmukaisesti?	kyllä	ei
Ovatko kulkureitit pihalla tasaisia ja helppokulkuisia?	kyllä	ei
Onko pihalla riittävästi levähdysmahdollisuuksia (penkkejä)?	kyllä	ei
Onko pihan valaistus hyvä?	kyllä	ei
Sujuuko kulku sisätiloista pihalle esteettömästi?	kyllä	ei
Ovatko piha ja sen eri toiminnot helposti hahmotettavissa?	kyllä	ei

Muut kommentit/toiveet pihan osalta:

Mitä mieltä olette kohteen sisääntulosta ja ulko-ovesta?

Onko ulko-oven avaamiseen riittävästi tilaa (onko ulko-oven edustalla riittävän suuri tasanne)?	kyllä	ei
Onko ulko-ovi kevyt avata tai aukeaako se automaattisesti?	kyllä	ei
Onko kynnyksen ylittäminen helppoa?	kyllä	ei
Onko sisäänkäynnin valaistus riittävä?	kyllä	ei

Muut kommentit/toiveet sisääntulon ja ulko-oven osalta:

Mitä mieltä olette kohteen opastuksesta?

Onko opastus selkeää ja loogista?	kyllä	ei
Onko opasteita riittävästi?	kyllä	ei
Jos pääsisäänkäynti ei ole esteetön, onko opastus esteettömälle sisäänkäynnille?	kyllä	ei

Muut kommentit/toiveet opastuksen osalta:

Mitä mieltä olette aula-/odotustiloista ja asiakaspalvelupisteestä?

Onko aulaassa/odotustilassa riittävästi tilaa liikkumiseen esim. lastenrattaiden tai apuvälineiden kanssa?	kyllä	ei
Ovatko vaatenaulakot sopivalla korkeudella?	kyllä	ei
Onko kalusteet ja naulakot sijoitettu niin, että ne eivät aiheuta törmäysvaaraa?	kyllä	ei
Ovatko istuimet hyviä (sopiva korkeus, selkänojat, käsinojat)	kyllä	ei
Onko asiointitiski sopivalla korkeudella?	kyllä	ei
Onko virkailijan kuuleminen tiskillä sujuvaa (ei taustahälyä tms., induktiosilmukka käytettävissä)?	kyllä	ei
Onko valaistus tiskillä hyvä?	kyllä	ei

Muut kommentit/toiveet odotustilojen ja asiakaspalvelupisteen osalta:

Mitä mieltä olette esteettömistä wc-tiloista?

Löytyykö esteetön wc helposti?	kyllä	ei
Onko kulkeminen wc-tilan ovesta helppoa (oven avattavuus, kynnykset)?	kyllä	ei
Onko wc-tila tarpeeksi tilava?	kyllä	ei
Onko pesuallas sopivalla korkeudella?	kyllä	ei
Ovatko wc-tilan varusteet helposti ulottuvilla ja käytettävissä?	kyllä	ei
Onko wc-tilan valaistus hyvä?	kyllä	ei
Onko wc-tilaan saatavissa apua hätätilanteessa?	kyllä	ei

Muut kommentit/toiveet esteettömien wc-tilojen osalta:

Mitä mieltä olette portaista?

Ovatko portaat helppokulkuisia?	kyllä	ei
Tuntuvatko portaat turvallisilta?	kyllä	ei
Ovatko käsijohteet (kaiteet) hyviä? (sopivalla korkeudella, otetta ei tarvitse irrottaa välillä)	kyllä	ei
Onko portaiden valaistus hyvä? (porrasaskelmien reunat erottuvat, valaistus ei häikäise)	kyllä	ei

Muut kommentit/toiveet portaiden osalta:

Mitä mieltä olette hissistä?

Löytyykö hissi helposti?	kyllä	ei
Onko hissi tarpeeksi tilava?	kyllä	ei
Onko hissien ulkopuolella oleva kutsupainike hyvä? (sopiva korkeus, erottuu helposti)	kyllä	ei
Ovatko painikkeet hissien sisällä hyviä? (sopiva korkeus, erottuvat hyvin)	kyllä	ei
Onko kulkeminen hissien ovesta helppoa?	kyllä	ei
Onko hissien valaistus hyvä?	kyllä	ei

Muut kommentit/toiveet hissien osalta:

Mitä mieltä olette liikkumisesta sisätiloissa?

Ovatko käytävät tarpeeksi leveitä?	kyllä	ei
Ovatko ovet helppokulkuisia? (kevyitä avata, tarpeeksi leveitä)	kyllä	ei
Onko kynnysten ylitys helppoa?	kyllä	ei
Onko levähdyspaikkoja (penkkejä) riittävästi?	kyllä	ei
Vaikeuttaako jonkun tilan lattiamateriaali liikkumista tai tilan hahmottamista?	kyllä	ei

Muut kommentit/toiveet sisätiloissa liikkumisen osalta:

Mitä mieltä olette muiden tilojen kuunteluolosuhteista?

Mitä mieltä olette muiden tilojen valaistusolosuhteista?

Lähteet:

Asukaskysely (2005). ARVI – Asunnon arviointimenetelmä. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). (www.ara.fi)

Korkeakoulu kaikille -kysely. Korkeakoulu kaikille -hanke. Taideteollinen korkeakoulu. (<http://www.uiah.fi/virtu/UFA/>)

Kysely hallintokunnille. Hallintokunnat ja esteettömyyden tarve -hanke. Helsinki kaikille -projekti, Kynnys ry.

LIITE 2 Pohjapiirustus Ilokivi

